

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**ČESKO-POLSKÝ PŘEKLAD
CÍRKEVNÍ TERMINOLOGIE**

**CZECH-POLISH TRANSLATION
OF CHURCH TERMS**

Vypracoval: Bc. Lukáš Skraba, obor: Polská filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny.

V Olomouci, 14. dubna 2017

Děkuji Mgr. Janu Jenišтови, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Překlad církevní terminologie	6
2.1. Vymezení pojmu církevní terminologie	6
2.2. Problematika církevní terminologie.....	7
2.3. Původ slov.....	8
3. O slovníku	10
3.1. Struktura slovníku.....	10
3.2. Výběr výrazů.....	12
3.3. Definice výrazů	12
4. Česko-polský výkladový slovník církevní terminologie.....	14
5. Závěr.....	74
6. Seznam použitých zdrojů	75
7. Seznam zkratk.....	77

1. Úvod

Ve své diplomové práci s názvem *Česko-polský překlad církevní terminologie* se zabývám církevní terminologií v česko-polském překladu. Toto téma je mi velmi blízké, protože jsem se mu věnoval již ve své bakalářské práci *Česko-polský překlad církevní terminologie v turistických propagačních materiálech*¹. S tímto tématem, respektive s touto specifickou slovní zásobou, se pravidelně setkávám od prvního ročníku jak při překladech v rámci překladových předmětů na univerzitě, tak například během návštěv sakrálních a historických památek po obou stranách česko-polského pohraničí a nejen tam. Osobní zkušenosti i bádání této problematiky mě přesvědčilo, že je česko-polský a polsko-český překlad církevní terminologie skutečně aktuální látkou, zejména v turistickém ruchu, která si žádá důkladnějšího zpracování.

Základní církevní terminologie, tedy názvy sakrálních staveb a jejich zasvěcení, včetně ortografie – v obou jazycích odlišné – a pojmy z oblasti církevních řádů jsem popsal v již zmiňované bakalářské práci. Během její tvorby jsem nasbíral značné množství materiálů, v tomto případě turisticko-propagačních brožur, letáků, map atd., které jsem následně lexikálně analyzoval, vyhledával nejčastější chyby a nalézal k nim vhodnější, přesnější a správnější překladové alternativy. V diplomové práci jsem se rozhodl postup změnit a namísto práce s existujícími zdroji a jejich následnou analýzou chci zhotovit praktický slovník. Cílem nynější práce je tedy vytvořit česko-polský výkladový slovník církevní terminologie, který by překladatelům pomohl nejen vyhnout se chybám a snadno nalézt vhodné překlady, ale navíc by i přispěl k pochopení širších souvislostí daných výrazů, což je pro další práci s textem rovněž důležité.

Diplomová práce bude rozdělena do dvou částí. V té teoretické seznámím čtenáře se základními poznatky a specifiky celého tématu. Jedná se zejména o zvláštní roli církevní terminologie, jaké výrazy pod ní vůbec spadají nebo upozorním na některé zrádné pojmy. Následně podrobně popíši strukturu slovníku, zdroje, ze kterých jsem čerpal slovní zásobu, a postup při práci s definicemi výrazů. Praktická část je věnována samotnému česko-polskému výkladovému slovníku s více než 220 lexikálními jednotkami.

¹ Skraba, Lukáš. *Česko-polský překlad církevní terminologie v turistických propagačních materiálech*. Olomouc, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra slavistiky.

2. Překlad církevní terminologie

Budeme-li hovořit o církevní terminologii v česko-polském překladu, narazíme často na několik problematických jevů, na které bych rád upozornil v této kapitole. Jejich vysvětlení a objasnění pak může pomoci ozřejmit strukturu celé diplomové práce a co mě vedlo k tomu, abych zvolil právě takovou, a ne jinou formu.

2.1. Vymezení pojmu církevní terminologie

Termín *církevní terminologie*, kterým se celá diplomová práce zabývá, je velmi obsáhlý, a proto možná i nejasný, dalo by se říci *zahrnující vše a zároveň nic*. V případě této práce pod tímto pojmem rozumím veškerou odbornou slovní zásobu, na kterou narazíme, jestliže se věnujeme tématu církve. Záměrem práce je vytvoření česko-polského slovníku maximálně využitelného v praxi, tudíž zkoumané termíny nepatří ani tak do oblasti věrouky a teologického vnímání církevních jevů, ale spíše hmotného a hmatatelného dědictví, které po sobě církev během stovek let své působnosti zanechala. Slovník mám záměr koncipovat tak, aby potenciální překladatel, který ho bude používat, jeho slovní zásobu uplatnil v co největším množství textů – tedy od podkladů pro turistickou trasu po církevních památkách v regionu, přes popis interiéru nějakého sakrálního objektu nebo přípravu na průvodcovské služby po městě až třeba po výstavu liturgických předmětů – a nemusel přitom využívat další zdroje a literaturu týkající se církevní problematiky, a pokud ano, tak jen ve velmi omezené míře u opravdu specifických pojmů.

Některé termíny bychom pak jednoznačně mohli zařadit do oblasti jiné odborné terminologie, např. architektonické, ale vzhledem k tomu, že se s řadou z nich setkáme především nebo dokonce výhradně u sakrálních staveb, je na ně v této diplomové práci nahlíženo jako na terminologii církevní.

Vzhledem k tomu, jak je dané téma obšírné, musel jsem výběr výrazů omezit. Rozhodl jsme se orientovat především na prostředí římskokatolické církve, které je co do hmotných památek a tradic na českém a polském území aktuálně nejvíce zastoupeno.

2.2. Problematika církevní terminologie

Obsáhlejším komentářem je také potřeba vysvětlit, proč jsem se rozhodl, že namísto klasického překladového slovníku doplním tento svůj i o výkladovou část. V úvodu útlé publikace *Svět liturgie* se dočteme, že je tato kniha „prvním pokusem o vyplnění mezery, která vznikla v našem společenském povědomí za uplynulých čtyřicet let. Odedávna patřilo k obecnému vzdělání mít alespoň nějakou představu, vědomost o tom, co Církev je, co chce a co dělá.“² Jsem si plně vědom, že po více než čtvrtstoletí od vydání citované publikace se situace a povědomí o církvi v rámci společnosti bezpochyby změnilo, ovšem při psaní své bakalářské práce jsem se přesvědčil o tom, že ne natolik, aby si překladatelé vystačili s pouze ekvivalentními doporučeními ohledně překladu bez alespoň základního objasnění daného pojmu, které pomůže k pochopení celého textu a tím i k omezení chybných překladů.

Dalším problémem církevní terminologie je odlišné významové použití a vnímání některých výrazů v rámci samotné církve a mezi mimocírkevní, laickou veřejností. Karel Komárek v jednom ze svých článků upozorňuje na proces determinologizace církevní terminologie v běžné komunikaci. Uvádí např. slovo *farář*, které ve své podstatě znamená správce farnosti, čemuž odpovídá polský výraz *proboszcz*, ovšem v běžné mimocírkevní komunikaci se pod pojmem *farář/faráři* chápe duchovenstvo všeobecně, tedy jakýkoli kněz. Podobě i pojem *hřích*, který laici rozumí především jako smilstvo nebo cizoložství, ačkoli bychom *hříchem* mohli označit celou řadu dalších provinění proti církevní nauce. Rozdíly se vytrácí i u vlastních jmen – dva formálně odlišné výrazy *Maria* a *Marie*, první původně určený výlučně pro matku Ježíše a druhý pro další nositelky tohoto jména, jsou dnes často zaměňovány.³

Třetím důvodem pro obohacení překladového slovníku výkladovou částí, vedle omezené znalosti církevního prostředí ve společnosti a případných změn původního významu některých pojmů v běžné komunikaci, je také nepříliš dobře zpracovaná církevní terminologie v české odborné literatuře – „teologiczne słowniki encyklopedyczne są przestarzałe lub niepełne, a opisy semantyczne terminów religijnych w słownikach opisowych języka czeskiego bywają często jedynie przybliżone. Użytkownikom z kręgów

² ŠIDLOVSKÝ, Evermod Gejza. *Svět Liturgie: slovník základní církevní terminologie*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-12-4. S. 5.

³ Srov. Komárek, Karel. Problemy z językiem religijnym (w środowisku czeskim). In: *Język religijny dawniej i dziś: materiały z konferencji, Gniezno, 15-17 kwietnia 2002*. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2004. ISBN 8388176455. S. 19nn.

fachových i laických potřebujícím rychlé a precizní orientaci v diskursu religijním z celou jistotou přičítala by se publikace, která poskytla by základní informace teologické a lingvistické o daném výrazu.“⁴ Podrobnější popis současné situace nabízí autor citace ve svém článku o několik řádků dále. Církevní terminologie byla zpracována v nedokončeném *Českém slovníku bohoslovním* v prvních třech dekáдах minulého století, dále předkoncilním *Malém bohoslovním slovníku*, mezi novější publikace se řadí *Jak zacházet s náboženskými výrazy*, která se ale zaměřuje především na ortografii, *Slovník spisovného jazyka českého* je zase neaktuální a často uvádí nepřesně definované významy.⁵

2.3. Původ slov

Při tvorbě slovníku jsem si spolu s významy pojmů zaznamenával i jejich původ – z etymologického hlediska pochází většina výrazů ve mnou vytvořeném slovníku z řečtiny nebo latiny a jak v češtině, tak v polštině nalezneme jejich významově a formálně stejné (např. bilet/bilet, skriptorium/skriptorium) nebo podobné (např. pluviál/pluwiał, bazilika/bazylika) ekvivalenty. Vzhledem k historickým souvislostem a faktu, že byl první doložený polský kníže Měšek I. pokřtěn před svatbou s českou kněžnou Doubravou, a nová víra tedy přišla především z Prahy, zaznamenáme v polské církevní terminologii i značný vliv českých výrazů, konkrétně 77 % českých ku 23 % ostatních,⁶ v nynějším slovníku se jedná například o slova jako *kaplica*, *komża*, *kościół* nebo *papież*.⁷ Dále v obou jazycích narazíme na slova přejatá z němčiny (*fara*, *biskup*,⁸ *kielich*, *maswerk*⁹), francouzštiny (*klér*¹⁰, *pilaster*, *balustrada*¹¹) nebo italštiny (*sutana*¹², *almucja*¹³).

⁴ Komárek, Karel. Opracowanie nazewnictwa religijnego w języku czeskim (projekt). In: *Język religijny dawniej i dziś: materiały z konferencji, Gniezno, 3-5 czerwca 2004*. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2005. ISBN 8388176706. S. 343.

⁵ Srov. Tamtéž.

⁶ KOSMAN, Marcełi. *Dějiny Polska*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5. S. 27n.

⁷ Srov. Hesla: Kaplica, komża, kościół, papież. In: *Encyklopedia PWN* [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://encyklopedia.pwn.pl> (dále jako Encyklopedia PWN).

⁸ Srov. Hesla: Fara, biskup. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. © 2011 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/> (dále jako SSJČ).

⁹ Srov. Hesla: Kielich, maswerk. In: *Encyklopedia PWN*.

¹⁰ Srov. Klér. In: *SSJČ*.

¹¹ Srov. Hesla: Pilaster, balustrada. In: *Encyklopedia PWN*.

¹² Srov. Sutana. In: *SSJČ*.

¹³ Srov. *Encyklopedja kościelna: podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego, z licznemi jej dopelnieniami. T. I, A-Baranek / przy współpracownictwie kilkunastu duchownych i świeckich osób wydana przez Michała Nowodworskiego*. Warszawa: [s.n.], 1873. S. 161.

Výše uvedené skutečnosti poukazují na důvody, proč se mohou překladatelé při práci s církevní terminologií tak snadno nechat zmýlit. Na jedné straně se vyskytuje řada výrazů významově a formálně zcela stejných nebo podobných, na té druhé se však zapomíná na odlišný vývoj obou jazyků a výskyt tzv. zrádných slov.

Zrádná slova nebo, využijeme-li obrat přejatý z francouzštiny, *falešní přátele překladatele*, jsou výrazy, které se sice formálně shodují nebo jsou velice podobné, ale jejich význam je zcela jiný.¹⁴ V mém slovníku jich příliš mnoho není, ale přesto je potřeba na ně upozornit. Máme například výraz *ambit*, jehož český význam je otevřený ohoz kolem zahrady, klášterní budovy nebo poutního kostela,¹⁵ zatímco polský *ambit* (nebo také *obejście*) znamená prostor kolem presbyteria, tedy část interiéru kostela.¹⁶ Podobně *sanktuárium*, které se v češtině používá pro označení svatostánku,¹⁷ zatímco polské *sanktuarium* je místem kultu, poutním místem.¹⁸

¹⁴ LOTKO, Edvard. *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník*. Olomouc: Votobia, 1992.

¹⁵ Srov. *Ambit*. In: *Akademický slovník cizích slov* [online]. © 2008-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.

¹⁶ Srov. *Ambit*. In: *Encyklopedia PWN*.

¹⁷ Srov. *Sanktuárium*. In: *SSJČ*.

¹⁸ Srov. *Sanktuarium*. In: *Słownik języka polskiego* [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl>.

3. O slovníku

Praktickou část nynější diplomové práce tvoří česko-polský výkladový slovník církevní terminologie. Na začátku této kapitoly v několika stručných bodech popíšu strukturu slovníku, postup při výběru jednotlivých pojmů, práci s definicemi zkoumaných výrazů atd. Následně je zařazena kapitola se samotným slovníkem a na konci celé práce se nachází přehled zkratk, respektive zdrojů, na které je ve slovníku odkazováno.

Primárně se jedná o slovník česko-polský, ovšem díky jeho elektronické podobě a možnostech fulltextového vyhledávání je velmi snadno využitelný i jako slovník polsko-český, přičemž je potřeba mít na paměti, že různé významy téhož polského slova se mohou nacházet na rozdílných místech slovníku, zatímco více polských významů českého pojmu je vždy ve stejné buňce. V praxi to například znamená, že dva možné polské ekvivalenty českého slova *kaplan*, tedy *wikariusz* a *kapelan*, jsou v jedné buňce, ale rozdílné významy polského pojmu *odpust* se již nachází na dvou místech slovníku, konkrétně jako ekvivalenty českých slov *pouť* a *odpustek*.

3.1. Struktura slovníku

Praktický česko-polský výkladový slovník církevní terminologie je rozdělen do čtyř sloupců. V prvním sloupci nalezneme český výraz, eventuálně jeho synonyma. Ve druhém sloupci se nachází česká definice dané lexikální jednotky. Třetí sloupec obsahuje polský ekvivalent, případně ekvivalenty, českého pojmu a poslední sloupec zahrnuje jeho polskou definici.

České i polské synonymní výrazy jsou řazeny za sebou a odděleny čárkou! Toho je potřeba si všimnout, pakliže dané pojmy odděleny čárkou nejsou, znamená to, že je daný výraz ekvivalentem jiného významu slova než předchozí pojem.

U některých výrazů se objevuje více definic, je to zejména proto, že chci zdůraznit nějaký důležitý jev, který se ale v původní definici nevyskytoval. Pokud má zkoumaný výraz více významů, jsou tyto významy odděleny číslovkou a seřazeny pod sebe. Významy daného slova, které nesouvisí s církevní problematikou – například polský výraz *katedra* má kromě zcela církevní definice v podobě určitého typu kostela i další význam v podobě organizačního útvaru na vysoké škole¹⁹ – nebyly brány vůbec v úvahu. Pokud má však

¹⁹ Srov. Katedra. In: *Encyklopedia PWN*.

daný pojem více významů s církevní problematikou souvisejících, pak jsou tyto významy zaznamenány.

Na konci každé definice najdeme v kulaté závorce zkratku, jejichž přehled na konci diplomové práce odkazuje na použitý zdroj, ze kterého ona definice pochází; slovníkové zdroje mají pouze zkratku, protože je v původních pramenech možná snadná orientace podle hesel. Hranatá závorka před kulatou závorkou se zkratkou zdroje uvádí termín, který je současně odlišný od zkoumaného pojmu, pod kterým byla definice nalezena – například definici zkoumaného pojmu *poutní kostel* najdete ve zdroji pod heslem *pout'*.

V případě knižní publikace, která není řazena heslovitě, následuje za zkratkou číselný údaj o straně, na které se definice v daném zdroji nachází. Pokud je odkaz v závorce zapsán kurzívou, znamená to, že byla definice parafrázována, pokud ne, pak je definice převzata v původním znění.

Definice zkoumaných výrazů jsou v některých případech poněkud objemnější, což je ale záměr. Ve slovníku si totiž kladu za cíl poskytnout co nejpřesnější charakteristiku daného pojmu, k čemuž je zapotřebí využít například více zdrojů, mnohdy se pak dvě jazykové verze vzájemně doplňují a vytváří komplexnější obraz celku. Delší definice rovněž obohacují slovní zásobu uživatele, který může jejich čtením narazit na pojmy tématu blízké – například definice *kalicha* obsahuje rovněž popis jeho částí v obou jazycích, což je možné okamžitě využít v překladu.

Definice mohly být také zkráceny nebo některé jejich části vynechány, důvodem je zestručnění, a tedy zpřehlednění slovníku. Jednalo se většinou o údaje určující zeměpisnou lokalizaci nebo časový údaj daného jevu, což jsou pro pochopení výrazu a správnost překladu často nadbytečné informace. Například u definice polského slova *refektarz* není důležitý příklad konkretizace bohatého zdobení této místnosti v dominikánském klášteře v Miláně.²⁰ V některých případech je však důležité tyto části zachovat, například informaci o tom, že v 1. polovině 17. století byl na území Čech, nikoli na Moravě, titul *děkana* nahrazen označením *vikář*.²¹

²⁰ Srov. Refektarz. In: *Encyklopedia PWN*.

²¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev: průvodce českou historií*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-441-9. S. 138.

3.2. Výběr výrazů

Výběr vhodných pojmů pro slovník byla jedna z nejdůležitějších částí celé diplomové práce. Vzhledem k tomu, že mým cílem je poskytnout především praktický slovník církevní terminologie, který by byl vhodný pro použití při překladu nejrůznější typů textů, je potřeba, aby se pojmy obsažené ve slovníku týkaly co nejšířší škály jevů spojených s církví, tedy nejen její struktury a hierarchie nebo historie, ale také sakrálních objektů včetně důkladného popisu interiérů, liturgických předmětů nebo církevních svátků.

Pro vytvoření své terminologické databáze jsem zvolil publikace populárně-naučné. Ty jsou dle mého názoru tematicky pestřejší a nabízí větší přesah do jiných oborů, které ovšem svou lexikální specifičností stále spadají do oblasti církevní terminologie, jak byla vymezena ve druhé kapitole. Výchozí publikací se stala kniha *Církev* dvojice historiků Vlastimila a Aleny Vondruškových z edice *Průvodce českou historií*. Dílo zahrnuje stručný přehled terminologie od církevních staveb (typy budov, stavební terminologie nebo popis vnitřních částí těchto objektů), přes hierarchii kléru nebo seznámení s oděvy až po liturgické předměty.²² Některé kapitoly obsahují přímo slovníčky, které byly pro mou práci velmi nápomocné. Tato publikace přesně vystihla mé záměry, jak po stránce výběru termínů, tak po jejich samotný popis.

Dále jsem použil publikaci *Církevní rok a lidové obyčeje* stejného autora. Podobnou úlohu jako kniha *Církev* plnila i útlá publikace *Svět liturgie* s podtitulem *Slovník základní církevní terminologie* vydaná premonstráty. Během bádání jsem se postupně setkával i s dalšími pojmy z oblasti církevní terminologie, které jsem do svého slovníku pochopitelně také zařadil.

Vzhledem k tomu, že je slovník primárně česko-polský využíval jsem pro tvorbu databáze hesel pro slovník pouze českou literaturu, ale během psaní samotných definic jsem pochopitelně využíval i tu Polskou.

3.3. Definice výrazů

Jako primární výchozí literaturu, ze které jsem čerpal definice, jsem opět zvolil především knihy populárně-naučné. Ty dle mého názoru berou více v úvahu, že čtenář nemusí být s tématem tak důkladně obeznámen, na rozdíl od nejrůznějších výkladových

²² Srov. VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev: průvodce českou historií*. Praha: Vyšehrad, 2014. *Průvodce českou historií*. ISBN 978-80-7429-441-9.

teologických slovníků, kde se základní znalost problematiky spíše očekává. Teologické a bohovědné slovníky jsou nejen příliš odborné, a pro „běžný“ překlad tak nepříliš praktické, ale namísto stručného popisu se soustředí především na teologický aspekt a duchovní rozměr pojmů.

Východními publikacemi se tedy staly ty zmíněné v předchozí podkapitole, tedy *Církev, Církevní rok a lidové obyčeje* nebo *Svět liturgie*. Dále jsem čerpal ze *Slabikáře návštěvníků památek* nebo encyklopedie *Universum*. Neopominul jsem ani internetové verze *Akademického slovníku cizích slov* nebo *Spisovného slovníku jazyka českého*. Zdroje dostupné na internetu považuji za obzvlášť vhodné, protože je mohou následně sami překladatelé využívat a dohledat i další termíny objevující se v definicích vyhledávaných výrazů.

Pro polské definice jsem využíval především *Słownik języka polskiego* a *Encyklopedia PWN*. Zde bych chtěl obzvlášť vyzdvihnout roli *Encyklopedii PWN*. Zatímco pro české definice jsem musel použít několik knih a dalších zdrojů, velkou část polských definic bylo možné převzít z této internetové encyklopedie a nejdennkrát byly tyto definice dokonce obsáhlejší a důkladnější. Pokud by měli takovýto zdroj k dispozici i čeští čtenáři a překladatelé, velká část této diplomové práce by byla zbytečná a měla by smysl pouze ve formě překladového slovníku. Pochopitelně jsem sáhl i k tištěným zdrojům v podobě monumentální *Encyklopedii Katolickiej* nebo *Małego słownika teologicznego*.

4. Česko-polský výkladový slovník církevní terminologie

abakus	Část liturgického vybavení kostela. Stolek pro přípravu věcí potřebných pro mši sv., umístěný v presbytáři v blízkosti oltáře. (SvLit)	kredencja	Stół kredensowy, mały stolik pomocniczy; ustawiany w prezbiterium, przy ołtarzu, służący do przygotowywania naczyń liturgicznych (kielichy, ampułki). (EnPWN)
abatyše	Představená v ženských klášterech římskokat. církve. (ASCS)	przeorysza, opatka	W niektórych zakonach żeńskich: przełożona klasztoru. (EnPWN)
advent	Období přípravy na vánoce (sic!). Trvá čtyři týdny – jsou 4 adventní neděle a 1. adventní neděle je začátek církevního (liturgického) roku. Liturgická barva je fialová. (SvLit)	adwent	W kalendarzu chrześc. okres liturgiczny przygotowujący do uroczystości Narodzenia Pańskiego (Boże Narodzenie), obejmujący 4 niedziele. (EnPWN)
akolyta	Akolyta pomáhal faráři při bohoslužbě a eucharistii, nikoli ovšem na základě svěcení, ale jen pověření, které ho opravňovalo manipulovat s konsekrovanými hostiemi. (VoCír138)	akolita	W Kościele katolickim mężczyzna pomagający diakonowi lub kapłanowi w posłudze sprawowania Eucharystii; rozdziela komunię świętą oraz wystawia Najświętszy Sakrament w czasie nabożeństwa eucharystycznego; dawniej ministrant biorący udział w uroczystej liturgii. (EnPWN)
akvamanile	Zoomorfní středověké nádoby na vodu, které se užívaly u oltáře v rámci bohoslužby na symbolické omytí rukou kněze. Po husitských válkách se přestaly používat. (VoCír176)	akwamanile	Rzem. artyst. naczynie metalowe na wodę o kształcie zoomorficznym lub antropomorficznym, służące do polewania rąk; służyły m.in. przy obrzędach liturgicznych; w XVI w. ich produkcja zanikła. (EnPWN)

alba	Volný lněný šat podobný dlouhé košili sahající až ke kotníkům, převázaný cingulem. Je bílé barvy a nosí ji klerikové při liturgických příležitostech. (SvLit)	alba	Długa biała szata lniana używana przez duchowieństwo przy sprawowaniu czynności liturgicznych. (EnPWN)
almuce	Kožešinová pláštěnka s malou kapucí, delší než mozeta, zapíná se vpředu jen u krku a dolní okraj bývá zdobený kožešinovými střepečky. Nosí se jako součást chórového oblečení kanovníků namísto mozety (zvláště v zimě). (SvLit)	almucja	Futrzana peleryna z kapturem (takže bez), chórový strój kanovníkův některých kapitul. Początkowo używano jej tylko jako zabezpieczenia przed zimnem; z czasem nabrała charakteru oznaki kanonickiej i noszono ją także latem, przewieszoną przez lewe ramię, lub kładziono na stallach. (EncKa)
ambit, křížová chodba	Čtvercový ohoz otevřený arkádami do vnitřního dvora n. zahrady, pův. u křesťanských bazilik, později u klášterních budov a poutních kostelů. (ASCS) Jiné označení pro ambit, obklopující rajský dvůr je křížová chodba. (VoCír70)	kružganek	Długi ganek obiegający budynek, przeważnie wokół wewnętrznego dziedzińca, na który otwiera się arkadami wspartymi na kolumnach lub filarach; pełni funkcję komunikacyjną, bywa przykryty sklepieniem lub stropem. W średniowieczu krużganki stanowiły część składową klasztoru, otaczając wirydarz. (EnPWN)
antifonář	Rukopis obsahující antifony, tedy zpěvy určené k liturgii hodin i k bohoslužbě. (VoCír179)	antyfonarz	Rel., szt. plast. księga ze zbiorem śpiewów liturgicznych, gł. antyfon. (EnPWN)
apsida	V raně křesťanské architektuře závěr baziliky postavený	apsyda, absyda	Arch. przestrzeń, najczęściej na rzucie półkola lub wieloboku, zamykająca

	<p>na půdorysu polokružnice, zaklenutý čtvrtkulovou klenbou (konchou). Apsidy byly součástí rotund, užívaly se jako závěr lodě i v románské architektuře, kde je však záhy nahradila presbyteria. Později tvořily specifické ukončení chóru, často v nich byla kaple a oltář. Objevují se v gotice (věnec kaplí po obvodu presbyteria katedrál), ale oblíbené byly zvláště v baroku (díky složitému členění vnitřních interiérů chrámů). (VoCír58)</p>		<p>prezbiterium, nawę bądź ramiona transeptu, równej lub mniejszej wysokości i szerokości. (EnPWN)</p>
<p>arcibiskup – metropolita</p>	<p>Je hlavou církevní provincie. Je arcibiskupem diecéze, v jejímž čele stojí, a má rovněž určitou pravomoc nad biskupy podřízených diecézí, které se nazývají sufragánní. Biskupové těchto diecézí jsou vzhledem k metropolitovi sufragáni. Liturgickým znakem metropolity je</p>	<p>metropolita arcybiskup</p>	<p>Wyższy dostojnik w Kościele katol. i niektórych Kościołach prawosł. — arcybiskup stojący na czele metropolii (archidiecezja); oznaką metropolity jest paliusz noszony na ornacie. (EnPWN)</p> <p>W Kościele katolic tytuł honorowy biskupa zarządzającego archidiecezją. (EnPWN)</p>

	pallium. Označení arcibiskup však může být i čestným titulem (titulární arcibiskup), který mají všichni papežští nunciové. Diecéze metropolitů se nazývají arcidiecéze. (SvLit)		
arcijáhen	Ve středověku nejvyšší úředník, pověřený biskupem administrativní správou určitého území, později správce katedrály (v době rekatolizace jej nahradil arcivikář). (VoCír138)	archidiakon	1. W Kościele katolickim: tytuł honorowy nadawany duchownemu będącemu członkiem kapituły katedralnej lub kolegiackiej; też: duchowny noszący ten tytuł. 2. W dawnej Polsce: zwierzchnik części diecezji. (SJP)
arkáda	V chrámové architektuře se tak nazývá obloukové překlenutí horních konců sloupů nebo pilířů. Ve vícelodním kostele bývají jednotlivé lodě odděleny mezilodními arkádami. (VoCír58)	arkada	Element architektoniczny składający się z 2 podpór (filarów, kolumn) połączonych łukiem, najczęściej w rzędzie; w zależności od funkcji wyróżnia się arkady konstrukcyjne i dekoracyjne, ze względu na rodzaje podpór — arkady filarowe, kolumnowe itp. (EnPWN)
aspergil kropáč	Malé kovové nádoby s otvory na dřevěném držáku, kterými kněz v průběhu bohoslužby svčnou vodou symbolicky kropil shromážděné věřící. (VoCír178) Náčiní na kropení svčnou vodou. (SSJČ)	kropidlo, kropideľko	Miotełka z pęczkiem skręconych wiórków lub metalowa kulka z otworkami, osadzone na rączkach, służące do kropienia wodą święconą. (SJP)

babinec	Kostelní předsíň. (SSJČ)	kruchta	Staropol. babiniec, arch. przedsiemek w kościele, poprzedzający wejście główne, czasem także boczne; pomieszczenie wyodrębnione wewnątrz kościoła (zwykle pod chórem muzycznym); niekiedy osobna, przeważnie parterowa przybudówka. (EnPWN)
balustráda	Zábradlí složené z kuželek, které ohraničuje tribunu či kůr. Zhotovovala se dřevěná, kamenná i štukovaná a v chrámovém prostoru se objevuje zvláště v barokní architektuře. (VoCír58)	balustrada	Ażurowa ścianka parapetowa; stosowana w ogrodzeniach, np. w kościołach dla oddzielania prezbiterium od nawy; balustrada składa się z tralek kamiennych, drewnianych lub metalowych, połączonych u podstawy cokołem, u góry poręczą. (EnPWN)
bazilika	V církevní architektuře typ kostela skládající se z lichého počtu lodí oddělených sloupy nebo pilíři, z nichž střední je vyšší a je osvětlována přímo tzv. bazilikálními okny nad střechami bočních lodí. (SvLit)	bazylika	W architekturze chrześcijańskiej budynek wywodzący się od bazylik foralnych Rzymu; budowla wielonawowa o nawie środkowej wyższej i szerszej od pozostałych. (EnPWN)
bazilika větší (maior) bazilika menší (minor)	Baziliky větší je také název pro čtyři hlavní římské kostely: sv. Jan v Lateráně (zároveň katedrála papeže jako římského biskupa), sv. Petr, sv. Pavel za hradbami, Panna Maria Větší a dva kostely (sv. František a P.	bazylika większa bazylika mniejsza	W Kościele katolickim tytuł honorowy niektórych świętyń: bazylika większa — kościół własny papieża, z jego tronem (5 w Rzymie, 1 w Asyżu); bazylika mniejsza — tytuł nadawany niekiedy katedrom (w Polsce np. katedra Św. Wojciecha w Gnieźnie, Św. Jana w Warszawie), kolegiatom, większym kościołom zakonnym. (EnPWN)

	<p>Maria od Andělů) v Assisi. Titul baziliky menší bývá udělován významným kostelům na celém světě jako čestné vyznamenání. (SvLit)</p>		
benedikcionál	<p>Kniha obsahující různé druhy církevního požehnání. (VoCír179)</p>	benedykcjonał	<p>Księga zawierająca formuły błogosławieństw. (SJPDo)</p>
berla	<p>Odznak pastýřského úřadu biskupa nebo opata. Bývá zhotovena ze dřeva nebo kovu jako hůl ukončena nahoře zakřivením nebo zatočením a různě umělecky zdobena. Papež nepoužívá berly nýbrž kříže. (SvLit)</p>	pastorał	<p>Długa laska, zakończona u góry spiralą lub krzyżem, będąca oznaką władzy biskupów i opatów. (SJP)</p>
betlém, jesličky	<p>Plastické zobrazení Kristova narození obrázky a figurkami, (nazv. podle města Betlém v dnešním Jordánsku). (ASCS)</p>	szopka, jasełka	<p>Teatr lalek (ruchomy lub nieruchomy) przedstawiający zdarzenia związane z ewangeliczną lub lud. tradycją Bożego Narodzenia; także przenośna scena tego teatru oraz tekst przedstawienia lalkowego w czasie Bożego Narodzenia i Nowego Roku. (EnPWN)</p>
bílá neděle	<p>První neděle po Velikonocích se tak nazývá proto, že mnohde nosili toho dne novokřtění naposledy bílé křestní roucho. (CíRok58)</p> <p>Nazývá se také provodní neděle. [provoda] (IJP)</p>	Niedzielą Miłosierdzia Bożego, biała niedziela	<p>Pierwsza niedziela po Wielkanocy; jej nazwa pochodzi od białych strojów noszonych do tego dnia przez ochrzczonych w Wielką Sobotę; w Polsce nazywana również Niedzielą Przewodnią lub Niedzielą Miłosierdzia Bożego. (EnPWN)</p>

Bílá sobota	Sobota tzv. svatého týdne před Božím hodem velikonočním. Název podle starokř. Zvyku, kdy dospělí nosili bílý oděv. (Uni)	Wielka Sobota	Sobota Wielkiego Tygodnia, ostatnia przed Wielkanocą. (SJP)
biret	Čtyřrohá pokrývka hlavy (též kvadrátek), která byla původně symbolem univerzitních učenců (středověké univerzity byly církevními institucemi). Již ve středověku se objevuje vlivem řeholních řádů v prostředí farního kléru. Stejně jako na univerzitách, i v církevní hierarchii odlišoval rozdílné postavení. Kněz na úrovni faráře nosil biret černé barvy se štrápcem, biskupové fialový a kardinálové červený bez štrápce. (VoCír157)	biret	Rodzaj nakrycia głowy; bywa okrągły lub kwadratowy; wykonywany z usztywnianego filcu, sukna lub dzianiny; oznaka godności lub urzędu (kolor uzależniony od godności); używany od średniowiecza przez duchownych, profesorów, prawników. (EnPWN)
biskup	Hodnostář někt. křesť. církví stojící v čele církevního správního území (biskupství). (ASCS) Biskupy dělíme na sídelní a titulární. Sídelní (diecézní) stojí v čele diecéze (biskupství), kterou spravují. Ostatní biskupové se nazývají titulární a	biskup	Osoba duchowna, zwierzchnik diecezji; w katolicyzmie i Kościołach wschodnich najwyższy stopień święceń kapłańskich; biskup zarządzający diecezją nosi nazwę biskupa ordynariusza, biskup nieposiadający diecezji — biskupa tytularnego; biskup niezarządzający diecezją i pomagający w pracy ordynariuszowi jest nazywany biskupem

	dělíme je na: biskupy – koadjutory, kteří se při prázdnění biskupského stolce stávají okamžitě diecézním biskupem; pomocné biskupy. Jsou to světící biskupové, kteří pomáhají svému diecéznímu biskupovi, nemají však nástupnické právo; titulární biskupy, kteří zastávají určité úřady v římské kuri. Biskupové, kteří se vzdali řízení své diecéze, se nazývají emeritní (na odpočinku). (<i>SvLit</i>)		pomocniczym (sufraganem); biskupi zarządzający archidiecezją, zwłaszcza metropolicą, noszą tytuł arcybiskupa. (<i>EnPWN</i>)
Boží hod vánoční	Oslava narození Krista, slaví se 25. prosince. (<i>CiRok84</i>)	Boże Narodzenie	Chrześcijańskie święto obchodzone od starożytności dla wspomnienia i uczczenia narodzin (wcielenia) Jezusa Chrystusa; obchodzono 25 grudnia. (<i>EnPWN</i>)
Boží tělo	Slavil se 11 dnů po Božím hodu svatodušním. V českých zemích, stejně jako ve většině krajů střední Evropy, nabyla tato oslava zvláštního rázu. Původně přijal charakter prosebného procesí ke čtyřem oltářům. (<i>CiRok66</i>)	Boże Ciało	Święto katol. obchodzone w czwartek po oktawie Zesłania Ducha Świętego (Zielone Święta) dla publicznego uczczenia Chrystusa w sakramencie Eucharystii; zewn. formę obrzędu stanowią procesje do 4 ołtarzy, z hostią niesioną w monstrancji, którą na zakończenie kapłan udziela błogosławieństwa na 4 strony świata. (<i>EnPWN</i>)
breviář	Liturgická kniha obsahující modlitby předepsané církvní autoritou	brewiarz	Łac. Liturgia horarum, pol. Liturgia godzin, w Kościele rzymskokatol. księga liturgiczna, zawierająca teksty modlitw godzin

	pro kleriky a řeholníky, kteří jsou povinni ke každodenní recitaci těchto textů. Nazývá se také Liturgie hodin nebo Denní modlitba církve, protože obsahuje modlitby pro různé denní doby. (SvLit)		kanonických v jazyku łac., podzielone na poszczególne pory roku, zawiera psalmy, hymny, modlitwy, czytania bibl.; przeznaczony gł. dla duchowieństwa, zakonnic i zakonników, zalecany też osobom świeckim. (EnPWN)
bula	1. Papežská listina (ve středověku též panovnická) s kovovou pečetí; 2. Tato kovová (oboustranná) pečeť. (ASCS)	bullā	1. Urzędowy dokument papieski; 2. Okrągła, metalowa pieczęć przytwierdzana dawniej do tego dokumentu. (SJP)
cela	Obytná jizba určená pro jednoho řeholníka (po zrušení dormitářů). (VoCír70)	cela	Izba więzienna lub klasztorna. (SJP)
ciborium	1. Archit. zdobená stříška nad oltářem na čtyřech podpěrách, nazývaná také baldachýn nebo tabernákl; 2. Círk. schránka z drahého kovu na hostie v podobě zdobeného kalichu s víkem. (ASCS)	cyborium	1. Obudowa architektoniczna; zwykle o 4 kolumnach dźwigających baldachim, umieszczona przeważnie nad ołtarzem głównym jako symbol grobu Chrystusa w Jerozolimie. 2. W kościele chrześcijańskim naczynie do przechowywania komunikantów; wykonane z metali szlachejnych, bogato zdobione. (EnPWN)
cingulum	V původním významu opasek. V řeholním prostředí býval jako cingulum označován provaz, který si řeholníci uvazovali v pase (pro minority, klarisky a	cingulum	Sznur lub pas będący częścią stroju liturgicznego oraz ubioru katol. duchownych i zakonników; służy do przepasywania alby, sutanny i habitu. (EnPWN)

	františkány bylo závazné mít na něm tři uzle). Jiné řády označovaly jako cingulum kožený řemen či dlouhý textilní pás. (VoCír157)		
církev	Náboženská organizace pův. křesťanská, pak i jiná, sjednocená týmž vyznáním. (SSJČ)	Kościół	Wspólnota ludzi jednego wyznania, zwłaszcza wspólnota chrześcijańska. (EnPWN)
dalmatika	Obřadní úbor jáhna, volný šat s krátkými rukávy. (ASCS)	dalmatyka	Luźna, dochodząca do stóp szata z długimi szerokimi rękawami. (EnPWN)
děkan	1. Od 13. století kněz, který stojí v čele děkanátu (administrativní celek zahrnující několik farností), v Čechách v 17. století nahrazen vikářem, na Moravě titul zůstal. (VoCír138) 2. Jeden z nejvyšších hodnostářů kanovnické kapituly. (SSJČ)	dziekan, wikariusz rejonowy	1. Duchowny sprawujacy nadzor nad okregiem zlozonym z kilku parafii. (SJPD0) Koordynator pracy duszpasterskiej w ramach dekanatu (czyli wikariatu rejonowego, na który składa się kilka parafii). (EnPWN) 2. Duchowny stojacy na czele kapituly. (SJPD0)
dekretál	Dopis, jímž papež od 4. století podával výklad k dílčím nejasnostem v církevním právu. Dekretál se ukládal do sbírek církevního práva a měl závazný charakter. (VoCír129)	dekretał	Przepisy, zbiory przepisów prawa kanonicznego. (SJPD0)
devocionálie	Předměty sloužící k povznesení zbožnosti věřících, jako růžence,	dewocjonalia	Miniaturowe przedmioty przedstawiające świętych lub symbolizujące prawdy wiary chrześc. oraz

	křížky, sošky aj. (SSJČ)		przedmioty używane w praktykach religijnych; np. różańce, szkaplerze. (EnPWN)
diecéze	Zákl. jednotka územní správy někt. církví, obvod působnosti biskupa, biskupství. (ASCS)	diecezja	Przejęta z rzymskiego systemu administracyjnego jednostka terytorialna w Kościołach chrześcijańskich zarządzana przez biskupa ordynariusza; archidiecezja — terytorium kościelne złożone z kilku (czasem jednej) diecezji (metropolia), zarządzane przez arcybiskupa (metropolita); w Kościele katolickim w wyjątkowych wypadkach diecezja podlega bezpośrednio papieżowi; jest zazwyczaj podzielona na dekanaty i parafie. (EnPWN)
dormitář	Společná ložnice mnichů v původních kláštorech, umístěná obvykle v prvním patře východního křídla klauzury. Po jejím zrušení v 15. století se jako dormitář označovala ta část kláštera, kde byly umístěny cely mnichů. (VoCír70)	dormitorium, dormitarz	Sala sypialna zakonników w klasztorze. Zwykle usytuowana nad kapitułarzem. (EnPWN)
duchovenstvo	Duchovní, kněží, klérus. (SSČ)	duchowieństwo	Ogół duchownych danego Kościoła. (SJP)
Dušičky	Památka Všech zemřelých je svátek označovaný jako Dušičky, jedná se o vzpomínkou na zemřelé, jejichž duše ještě pobývají v očistci. Slaví se 2. listopadu. (CiRok74)	Zaduszki, Dzień Zaduszny	W Kościele katolickim liturgiczne wspomnienie wszystkich zmarłych (2 XI), dzień poświęcony szczególnie modlitwie za dusze cierpiące w czyśćcu; dzień modlitwy za zmarłych, odwiedzania cmentarzy i zapalania na grobach świateł (świec, zniczy), będących symbolem nieśmiertelności duszy ludzkiej. (EnPWN)

empora	Tribuna na vnitřní zdi chrámu, zvýšená nad úroveň podlahy (obvykle nad hlavy věřících). Zřizovala se na západní straně, nad bočními loděmi nebo po obvodu centrální stavby. V románských kostelech (tzv. tribunové kostely) byla určena pro zakladatele (a majitele), v konventních chrámech sloužila řeholníkům a řeholnicím. (VoCír)	empora	Rodzaj galerii lub trybuny wznoszonej głównie w kościołach w celu powiększenia powierzchni lub wydzielenia przestrzeni dla określonej grupy osób (kobiet, dworu); empora wywodzi się najprawdopodobniej z Bliskiego Wschodu, jest charakterystyczna dla wczesnego średniowiecza; popularna w architekturze baroku, od XVII w. typowa dla zborów ewangelickich, w których często bywała kilkukondygnacyjna. (EnPWN)
encyklika	Papežský oběžník, v němž papež nenařizuje, ale vykládá určitý náboženský problém. (VoCír129)	encyklika	Pismo papieża skierowane do biskupów i wiernych, poruszające problemy doktryny, organizacji Kościoła, życia chrześc., kultu czy kwestii społecznych. (EnPWN)
epistolář	Knihy obsahující texty apoštolských listů, které se četly v průběhu bohoslužby. (VoCír180)	epistolarz	Księga liturgiczna używana w średniowieczu; zawiera perykopy mszalnych lekcji, głównie z Apostoła a także ze Starego Testamentu w układzie roku liturg. i obchodów świętych oraz do mszy wotywnych i okolicznościowych. (EncKa)
epitaf	Náhrobní nápis. (ASCS)	epitafium	Lit. zwięzły napis nagrobny, zazwyczaj wierszowany, także utwór żałobny utrzymany w stylu takiej inskrypcji. (EnPWN)
evangeliář, evangelistář	Sbírka výňatků z evangelií čtených při nedělních a svátečních bohoslužbách. (SSJČ)	ewangeliarz	Nazwa księgi czytań liturgicznych, rodzaj lekcjonarza; zawiera wybrane na poszczególne dni fragmenty z Ewangelii zw. perykopami przeznaczone do czytania i

			objašnania podczas naboženstwa. (EnPWN)
exedra	Velká edikula nebo apsida, též výklenek (nika) s lavičkou. (VoCír59)	eksedra	Półkolista wnęka przesklepiona konchą, otwarta do wnętrza; występowała najczęściej w centralnych kościołach bizantyńskich, armeńskich i gruzińskich, sporadycznie w architekturze romańskiej; termin „eksedra” bywa używany błędnie na określenie apsydy. (EnPWN)
fara	Obytný dům s úřadovnou duchovního správce farnosti (dř. též popř. s hospodářstvím a se vším, co patřilo k jeho hmotnému zabezpečení). (SSJČ)	plebania	Dom należący do parafii, przeznaczony na mieszkanie dla proboszcza. (SJP)
farář	Duchovní mající ve své správě farnost. (ASCS)	proboszcz	Ksiądz zarządzający parafią. (SJP)
farnost	Nejmenší územní správní jednotka vymezená biskupem, s vlastním kostelem a správcem. (ASCS)	parafia	W wielu Kościołach chrześc. określona terytorialnie, podstawowa jednostka adm. danego Kościoła i wspólnota wiernych, której ośrodkiem jest kościół parafialny. (EnPWN)
fiala	Zpevňující prvek opěrného systému gotické katedrály. Hmotný, obvykle jehlancovitý útvar zatěžoval konstrukci a tím ji zpevňoval. Hrany fialy se zdobily stylizovanými rostlinnými dekory (takzvanými kraby), na vrcholu bývala křížová	pinakiel, fiala	Typowy dla gotyku dekoracyjny element architektoniczny w postaci smukłej, kamiennej sterczyny; zwykle o czworobocznym trzonie i stromym, ostrosłupowym daszku, z szeregiem żabek wzdłuż krawędzi i kwiatonem na szczycie; pinakle wieńczyły przypory, naroża wieżyczek, wimpergi, portale, ołtarze itp. (EnPWN)

	kytka a na špici poupě. (VoCír59)		
fronton	Trojúhelníkový nebo segmentový štít nad oknem, portálem či výklenkem. Vždy je součástí dekorační kompozice (obvykle edikuly nebo exedry). (VoCír59)	fronton, przyczółek	Element architektoniczny w formie trójkątnego szczytu; stanowi zwieńczenie fasady budynku krytego 2-spadowym dachem, stosowany również jako element dekoracyjny w obramieniach okien, portalach, ołtarzach itp. (EnPWN)
generál	Představený někt. církevních řádů (např. jezuitů) n. společností. (ASCS)	generał zakonu	Najwyższy (generalny) przełożony zakonu lub zgromadzenia zakonnego męskiego i żeńskiego, wybrany przez kapitułę i mający władzę nad wszystkimi prowincjami, klasztorami i zakonnikami na całym świecie. (EnPWN)
gremiale	Čtvercové liturgické rouchu v liturgických barvách nebo ze zlatého brokátu, bohatě zdobené. Kladlo se biskupovi nebo jinému celebrujícímu prelátovi při sezení na kolena. (SvLit)	gremiał, gremiale	Jedwabna chusta używana dawniej do przykrywania kolan biskupa siedzącego na tronie podczas nabożeństwa. (SJP)
hábit	Oblečení řeholníků, na rozdíl od kleriky nemá jednotný tvar. Bývá v různých barvách, podle řádových zvyklostí. (SvLit)	habit	Ubiór zakonny; krój i kolor (zwykle biały, szary, brązowy, czarny) określają przepisy danego zakonu. (EnPWN)
hlavice	Nosné ukončení vrchní části sloupu, které bývalo pro efekt rozmanitě tvarováno a kamenicky dekorováno. Hlavice byly	głowica, kapitel	Arch. najwyższa, wieńcząca część kolumny, filaru lub pilastra, stanowiąca pośredni człon konstrukcyjny między podporą i elementami dźwiganymi; w architekturze romańskiej występowały głowice

	<p>typickým stavebním prvkem románské architektury, kdy dosáhly velké tvarové variability (jednoduché krychlové tvary, figurální, zoomorfní, palmetové). V gotické architektuře se obvykle užívaly hlavice s geometrickými motivy, ale také s rostlinnými, zoomorfními nebo antropomorfními prvky (lidské tváře či postavy). Renesance se pak vrátila k podobě antických tvarů. (VoCír60)</p>		<p>kostkove, blokowo-kielichowe i kielichowe, zdobione motywami geometrycznymi, roślinnymi i figuralnymi; głowice gotyckie miały głównie dekorację roślinną (pączkowe, liściaste). W architekturze nowożytnej stosowano klasyczne typy głowic, które przetrwały do współczesnych czasów. (EnPWN)</p>
homiliář	Sbírka homilií. (SSJČ)	homiliarz	Zbiór homilii. (EnPWN)
homilie	Výklad a rozbor bibl. textu, modlitby ap.; kázání obsahující takový výklad. (SSJČ)	homilia	Rodzaj kazania objaśniającego tekst biblijny; stanowi integralną część liturgii Kościoła. (EnPWN)
hostie	Pšeničná mešní oplatka, v obřadech katol. církve symbol těla Kristova, mešní chléb. (ASCS)	hostia	W chrześcijaństwie konsekrowany podczas mszy świętej chleb, będący uobecnieniem Jezusa Chrystusa. (EnPWN)
hřbitovní kaple, karner	Archit. hřbitovní kaple, zprav. centrálního půdorysu, s kultovní místností v patře a kostnicí v podzemí. (ASCS)	kaplica grobowa	Budowla wolno stojąca na cmentarzu lub połączona z kościołem, mieszcząca najczęściej kilka grobów; cmentarne k.g. są zwykle dwupoziomowe, z kryptą w dolnej kondygnacji, górna pełni niekiedy funkcje liturgiczne, jeżeli znajduje się w niej ołtarz; k.g. w

			monumentalnej odmianie przybiera formę mauzoleum. (EnPWN)
humerál, amikt	Čtyřhranný plátěný šátek na dvou rozích opatřený tkanicí. Obléká se jako první liturgické roucho pod albu kolem krku přes ramena. (SvLit)	humerál	W liturgii rzymskokatolickiej: biała lniana chusta okrywająca szyję i ramiona księdza. (SJP)
chór, kněžiště, presbytář (presbyterium)	Část určená pro kněze, již se uzavíral v podélné ose chrámový prostor (podle tradice obvykle na východní straně). Existovaly i dvouchórové chrámy (druhý vtom případě ležel na protilehlé západní straně), anebo varianty klášterního chóru s hlavním oltářem (chór maior) a menšího bočního chóru v transeptu (chór minor). (VoCír60)	prezbiterium, chór	Arch. część kościoła przeznaczona dla duchowieństwa; zwykle węższe i niższe od nawy głównej, dodatkowo wyodrębnione poprzez lekkie podwyższenie posadzki i oddzielone balustradą, ścianą tęczową, a dawniej niekiedy lektorium; może być zamknięte półkolistą apsydą, wielobocznie lub prosto; w średniowieczu prezbiterium kościoła było przeważnie zwrócone na wschód; wokół prezbiterium biegło często obejście z wieńcem kaplic; w prezbiterium znajduje się ołtarz główny, stalle dla kleru oraz sprzęt liturgiczny. (EnPWN)
chórový ohoz	Arch. krytá, uzavřená nebo zcela otevřená chodba vedená kolem budovy vnitřního prostoru (ochoz chórový v křesťanských chrámech), vnitřního dvora (atrium), v klášteře (ambit). [ochoz] (Uni)	obejście, ambit	W kościołach przejście obiegające prezbiterium, zwykle na przedłużeniu naw bocznych i przeważnie do niego otwarte arkadami; do obejścia zazwyczaj przylegał wieńiec kaplic; obejście było charakterystycznym elementem wielkich kościołów średniowiecznych, a wraz z wieńcem kaplic nieodzownym składnikiem schematu katedralnego. (EnPWN)

chrlič	Ozdobně provedené zařízení (původně kamenné nebo dřevěné koryto, později ze stáčeného měděného plechu) k odvodu dešťové vody ze střechy chrámu. Musel být tak dlouhý, aby voda obloukem přepadávala mimo zdi stavby (původně neexistovaly okapní roury). Konce chrličů byly zdobně upravovány do podoby lidských hlav či postav nebo smyšlených nestvůr (voda obvykle vytékala z úst či tlamy, jako by ji postava chrlila). (VoCír60)	rzygacz, gargulec, plwacz,	Zdobne zakończenie rynny dachowej, z którego woda deszczowa spada daleko od lica muru; dekoracyjne formy rzygaczy wytworzyła gotycka architektura francuska; rzygacze stosowano w budowlach sakralnych i świeckich. (EnPWN)
igumen	Představený pravoslavného kláštera. (ASCS)	igumen	W prawosławiu przełożony monasteru o mniejszym znaczeniu; także godność zakonna. (EnPWN)
infirmarium	Zvláštní místnost nebo budova vyčleněná pro nemocné řeholníky, často vybavená vlastní kaplí. (VoCír70)	infirmaria	Izba chorych w klasztorze, szkole lub koszarach. (SJP)
jáhen, diákon	1. (pův.) Pomocník apoštolů pečující o chudé a nemocné; (v katol. i pravosl. církvi) duchovní s vysvěcením nižším než kněžským, oprávněný křtít a kázat.	diakon	1. W Kościele katolickim i prawosławnym: mężczyzna mający święcenia diakonatu; 2. W Kościołach protestanckich: duchowny mający pod opieką instytucję charytatywną; 3. W okresie wczesnochrześcijańskim:

	<p>2. (v protestantských církvích) Kazatel bez odb. vzdělání s pověřením spravovat sbor, laický kazatel. (ASCS)</p> <p>3. V době raného křesťanství se tak označoval biskupův pomocník. (VoCír138)</p>		pomocník biskupa, opiekun ubogich i chorych. (SJP)
kadidelnice, kaditelnice	Nádoba k vykuřování kadidlem. (SSČ)	kadzielnica, trybularz	Naczynie liturgiczne służące do okadzania w czasie nabożeństw. (EnPWN)
kadidlo	Vonná pryskyřice, používaná při liturgických úkonech k okuřování jako projev očišťování a vzdávání úcty. (SvLit)	kadzidło	Substancja żywiczna pochodząca z kilku gatunków kadziłowca; od starożytności używana w wielu ceremoniach religijnych. (EnPWN)
kalich	Bohoslužebná nádoba na víno, skládající se z číše (kupy), nohy a dřívku s ořechem (nodu). (ASCS)	kielich	Naczynie do picia, składające się z czary oraz podstawy złożonej ze stopy i trzonu często ze zgrubieniem zwanym nodusem; używany jako naczynie liturgiczne i świeckie. (EnPWN)
kancionál	Sbírka kostelních písní pro lid, obsahující také důležitá poučení pro život z víry a různé modlitby. (SvLit)	kancjonał	Zbiory pieśni rel., śpiewniki, zawierające teksty oraz zapis melodii; używane zwłaszcza w Niemczech i Czechach. (EnPWN)
kanovník	Duchovní, který přísluší k metropolitní nebo kolegiální kapitule, řídí se jejími předpisy, ale nemusí uzavírat (na rozdíl od řeholního	kanonik	W Kościele katol. i niektórych Kościołach nar. (np. anglikańskim) członek kapituły przy kościele katedralnym lub kolegiackim. (EnPWN)

	kanovníka) žádný řádový slib. (VoCír138)		
kapa magna, cappa magna	Široký plášť s dlouhou vlečkou, podšitý hermelínem, který nosili pouze kardinálové, biskupové a jiní preláti na základě zvláštního privilegia. Dnes se používá zřídka a bez hermelínové podšívky. (SvLit)	kapa, kapa rzymska, cappa magna	W Kościele rzymskokatolickim uroczysta szata liturgiczna; purpurowa, w formie fałdzistej peleryny z trenem, spięta klamrą, z okrywającą ramiona pelerynką z kapturem, zdobiona haftem; przysługuje kardynałom. (EnPWN)
kapitula	1. Sbor duchovních (kanovníků n. klášterních představených) při katedrálním n. kolegiálním kostele tvořící právnickou osobu a spravující se urč. řádem. 2. (v kláštorech a náb. společnostech) Shromáždění předních členů jednající o důležitých záležitostech. (ASCS)	kapituła	W Kościele katolickim zgromadzenie osób duchownych; kapituła katedralna, kolegium kanoników ustanowione przy katedrze lub kolegiacie; kapituła zakonna, zjazd przełożonych zakonnych i wybranych delegatów z danej prowincji albo z całego zakonu. (EnPWN)
kapitulní síň	Prostor, kde se scházela a jednala kapitula (shromáždění všech nebo jen oprávněných členů konventu). Objevuje se v 11. století (po clunijské a hirsauké reformě). V benediktinských kláštorech byla součástí	kapitularz	Sala w klasztorze przeznaczona do zebrań zakonników, przeważnie o charakterze reprezentacyjnym; usytuowana zazwyczaj w skrzydle wschodnim, przy krużganku, w sąsiedztwie prezbiterium kościoła; także miejsce zebrań kapituły kanoników. (EnPWN)

	<p>východního křídla klauzury a sousedila se sakristií nebo armariem. S ohledem na svůj účel to bývala výstavní síň, někdy kamenicky či malířsky zdobená, do ambitu obrácená honosným portálem. Po obvodu se často umísťovaly lavice pro členy konventu a v čele stál čtecí pult. Někdy byli v kapitulní síni pohřbíváni opati a donátoři kláštera. (VoCír70)</p>		
kaplan	<p>1. Kooperátor – pomocný kněz ve farnosti, který je podřízen faráři. (SvLit)</p> <p>Původně pomocník faráře, často pečoval jen o část chrámu (kapli), kterou donátor vybavil hmotným zabezpečením pro duchovního, jeho pravomoci byly omezené na podávání některých svátostí a výklad slova Božího.</p> <p>2. Název kaplan se později užíval též pro duchovního, který pečoval o určité speciální společenství</p>	<p>wikariusz parafialny (pot. wikary)</p> <p>kapelan</p>	<p>Współpracownik proboszcza w wypełnianiu przez niego posługi w parafii. (EnPWN)</p> <p>Duchowny pełniący posługi rel. dla grupy wiernych, wyodrębniona z powodu wspólnej służby publicznej, zawodu (np. k.kapelan wojskowy, k.kapelan służby zdrowia), przynależności organizacyjnej lub swoistego statusu życiowego i prawnego (np. k.kapelan szpitalny, k.kapelan więzienny), kapelan pod względem prawno-kanonicznym podlega odpowiedniemu biskupowi; także ksiądz asystujący dostojnikowi duchownemu lub świeckiemu i opiekujący się jego kaplicą prywatną. (EnPWN)</p>

	(vojenský kaplan, kaplan v nemocnici). (VoCír138)		
kaple	1. Menší křesťanská stavba bez farních práv. 2. Oddělená část chrámu pro samostatné bohoslužby. (ASCS)	kaplice	Arch. niewielka budowla sakralna, wolno stojąca lub połączona z większym kompleksem architektonicznym (głównie kościołem), bądź też wydzielone pomieszczenie z ołtarzem, stanowiące część większej budowli. Do najpopularniejszych typów należą kaplice kościelne, klasztorne, cmentarne, grobowe (mauzolea), kalwaryjne, zamkowe i pałacowe; rozróżnia się też kaplice związane z określonymi osobami (kaplica królewska, biskupia). (EnPWN)
kapuce	Součást hábitu mnoha řádů, původně měla praktický účel při cestách a poutích, neboť chránila hlavu (podobné byly běžné i u světských plášťů). Kapuce byly různě veliké (později jen symbolické), ale některé řády (např. kapucíni) užívaly velké trojhranné kapuce, které se daly stáhnout tak hluboko, že téměř nebyla vidět tvář. (VoCír157)	kaptur	Nakrycie głowy w kształcie stożka noszone zwykle jako ochrona przed deszczem, często połączone z płaszczem albo peleryną; część składowa stroju niektórych zakonników. (SJPDo)
kardinál	(v římkat. církvi) Nositel nejvyšší hodnosti po papeži, oprávněný k volbě papeže, člen jeho poradního sboru. (ASCS)	kardynał	W Kościele katolickim najwyższa po papieżu godność kościelna, nadawana przezeń wybitnym biskupom, teologom lub duchownym z Kurii Rzymskiej. (EnPWN)

kartouza	Kartuziánský klášter, kde jednotlivý mniši obývali samostatné malé domečky, obklopující ústřední prostranství, s vlastními zahrádkami a kuchyní. (SIPam)	kartuzja	Klasztor zakonu kartuzów. Zazwyczaj lokowana z dala od osad mieszkalnych, ze względu na kontemplacyjny charakter zakonu, składała się z oddzielnych domków (eremów), w których samotnie żyli mnisi, oraz kościoła klasztorowego. (EnPWN)
katedra	Biskupské sedadlo v kostele diecézního biskupa, odtud také název katedrála. Původně kamenné sedadlo umístěné v čele závěru presbytáře, časem bylo přeneseno na evangelní stranu. (SvLit)	tron biskupi katedra	Honorowe miejsce dostojnika kościelnego, sytuowany zwykle w prezbiterium katedry. (EnPWN) W średniowieczu był to zwykle duży skrzyniowy fotel, używany w kościele, głównie jako tron biskupi. (EnPWN)
katedrála	Hlavní kostel biskupství v sídle biskupa, biskupský kostel. (SvLit)	katedra	W Kościele katolickim główny kościół diecezji, przy którym mieści się lub mieściła siedziba biskupa ordynariusza; symboliczną oznaką władzy biskupa jest tron biskupi; katedrą administruje kapituła złożona z kanoników, na jej czele stoi prałat z tytułem dziekana lub prepozyta.
katecheta	Učitel náboženství. (SSJČ)	katecheta	Nauczyciel religii. (SJPDo)
katechizmus, katechismus	Učebnice sestavená z hlavních článků křesť. víry, upravená pro náb. výuku do otázek a odpovědí. (ASCS)	katechizm	Wykład podstawowych zasad religii chrześcijańskiej mający formę pytań i odpowiedzi; też: książka zawierająca ten wykład. (EnPWN)
kazatelna	Zvýšené ohrazené místo pro kazatele. (SSJČ)	ambona, kazalnica	Jeden z gł. elementów wyposażenia kościoła chrześc., służy do odczytywania tekstów liturgicznych, wygłaszania kazań (w Kościele katol.

			obecnie nie używana). (EnPWN)
klauzura	<p>1. V klášterech obydlí členů konventu, nepřístupné laikům. Někdy se rozlišuje vnitřní klauzura (vlastní stavení konventu přistavěné k jižnímu nebo severnímu boku konventního kostela) a širší klauzura (celý okrsek kláštera obehnaný hradbou). (VoCír70)</p> <p>2. Církevní předpis upravující vstup do kláštera.</p>	klauzura	<p>1. Część domu zakonnego (klasztoru) zarezerwowana wyłącznie dla zakonników (zakonnice), do której nie wolno wchodzić osobom obcym. (EnPWN)</p> <p>2. Ogół przepisów kanonicznych ograniczających komunikowanie się zakonników z osobami z zewnątrz. (SJP)</p>
klenák	Kámen klínovitého tvaru, který je vsazen do vrcholu klenby či oblouku. (VoCír60)	kliniec	Arch. ociosany kamień lub cegła o kształcie klinowym, stanowiący element konstrukcyjny łuku i sklepienia. (EnPWN)
klenba	Samonosná stavební konstrukce uzavírající shora interiér chrámu. Podle typu konstrukce se užívala valená (především v románské architektuře), křížová (vzniká průnikem dvou částí valené klenby), ve středověku i různé modifikace žebrové klenby (nosná konstrukce s žebry, plochy mezi nimi	sklepienie	Arch. konstrukcja o powierzchni zakrzywionej, przekrywająca pewną przestrzeń, wykonana z kłinców kamiennych lub ceglanych, a także z betonu lub żelbetu (sklepienie monolityczne); sklepienia były stosowane od czasów starożytnego Rzymu; główne typy sklepień: kolebkowe, krzyżowe, krzyżowo-żebrowe, gwiazdziste, sieciowe, kryształowe, żaglaste, kopulaste. (EnPWN)

	vyplněny lehčím zdivem). (VoCír60n)		
klér/klérus	Duchovní stav, duchovenstvo. Členem kléru se stává laik, jenom muž, přijetím jáhenského svěcení nebo složením slavných slibů v řeholním společenství a připravující se na kněžské povolání. (SvLit)	kler	Ogól osób związanych z wykonywaniem kultu Bożego (funkcja sakralna) i mających odpowiednie święcenia, duchowieństwo. (EnPWN)
klerika, talár, sutana	V řádovém prostředí se označovala jako hábit, dalšími synonymy jsou sutana a rovněž talár (latinsky talus značí kotník, tedy oděv, který sahal až ke kotníkům). Splývavý šat s rukávy, jenž se původně přetahoval přes hlavu, později se vpředu zapínal na knoflíky, v pase se podkasal a převázal cingulem. V baroku byl doplněn nízkým stojacím límečkem. Oděv užívaný ke každodennímu nošení mimo kostel (i k liturgickým úkonům, pak se přes něj obléká rocheta, případně ornát). Barva se odvozuje od postavení duchovního v církevní hierarchii	sutanna	Długa suknia noszona przez duchownych Kościoła rzymskokatolickiego, o wąskich rękawach, lekko wcięta w pasie, zapinana z przodu na rząd drobnych guziczków, ze stojącym kołnierzykiem spod którego jest widoczna koloratka. (EnPWN)

	(kněz černá, biskup fialová, kardinál červená a papež bílá). (VoCír140)		
kolárek	Tuhý, zředu celistvý bílý límec (s černou n. fialovou náprsenkou) nošený katol. kněžími. (ASCS)	koloratka	Bílý, sztywny kołnierzyk ze stójką, zapinany z tyłu, noszony przez duchownych chrześcijańskich (SJP)
kolej	<p>Středověký univerzitní ústav pro vyučování i společné ubytování profesorů i žáků. (ASCS)</p> <p>Domy některých řádů (barnabitů, jezuitů, piaristů, theatinů, trinitářů) či kongregací (oratoriánů, redemptoristů, salvatoriánů aj.). (VoCír70)</p>	kolegium	Od XII w. we Francji, Włoszech, później także innych krajach wspólne mieszkanie studentów i ich nauczycieli; z czasem kolegia stały się podstawą organizacji uniwersyteckich, zwłaszcza we Francji, Anglii, częściowo również w Polsce. Od poł. XVI w. nazwa szkół średnich, połączonych zazwyczaj z internatem (konwiktem), przeznaczonych gł. dla młodzieży wyższych stanów (szlachty, arystokracji i zamożnego mieszczaństwa), prowadzonych przez katol. zakony nauczające (jezuitów, oratorianów, pijarów); (EnPWN)
komenda	<p>Nejnižší správní sídelní a hospodářská jednotka v círk. rytířských řádech; sídlo komtura. (ASCS)</p> <p>Konvent rytířských řádů (johanitů, německých rytířů, templářů) a řádu křižovníků s červenou hvězdou. (VoCír70)</p>	komtura	W niektórych państwach zakonnych: okręg złożony z jednego lub kilku zamków i przyległego terytorium, podległy komturowi. (SJP)
komže	(Bílý) oděv ministrantů n. laiků	komża	Biała, luźna, długa do kolan szata z szerokimi, prostymi rękawami; używana w

	přísluhujících při mši. (ASCS)		Kościole katolickim przez duchownych i osoby świeckie (np. ministrantów) podczas pełnienia czynności liturgicznych. (EnPWN)
kongregace	<p>1. Náboženská nebo řeholní společnost schválená církevní autoritou, řídící se vlastními pravidly.</p> <p>2. V mnišských řádech společenství klášterů pod společným představeným.</p> <p>3. Náboženské sdružení, např. Mariánská kongregace.</p> <p>4. Úřady papežského dvora, součást papežské kurie, v jejichž čele stojí kardinál prefekt. (SvLit)</p>	kongregacja	<p>1. W Kościele, gł. rzymskokatol., zgromadzenie zakonne, którego członkowie składają śluby proste (nieuroczyste).</p> <p>2. Grupa klasztorów w ramach jednego zakonu (np. kongregacja marianów, kongregacja trapistów).</p> <p>3. Nazwa stowarzyszeń ludzi świeckich mających na celu kształtowanie chrześc. doskonałości.</p> <p>4. Komisje kardynalskie w Kurii Rzymskiej zajmujące się określonymi sprawami kośc. (np. kongregacja sakramentów). (EnPWN)</p>
koncha	V církevní architektuře především v renesanci a baroku dekor v podobě mušle na vnitřní straně klenby apsidy. (VoCír61)	koncha	Półokrągłe sklepienie niszy lub apsydy w kształcie muszli. (SJP)
konkláve	Přísně uzavřené a oddělené shromáždění kardinálů volících papeže. (ASCS)	konklawe	Zgromadzenie kardynałów w Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie w celu wyboru nowego papieża. (EnPWN)
konzola, konsola	Nosný stavební prvek vystupující ze zdi a nesoucí žebro, římsu či sochu. Mohla být jednoduchá (jehlancovitá,	konzola	Element architektoniczny, wspornik drewniany lub kamienny, zwykle w kształcie woluty lub esownicy, służący do podtrzymywania gzymsu balkonu, zwieńczeń

	kružbová, římsová), ale také zdobená antropomorfními (tváře), rostlinnými (listy i květy) či zoomorfními motivy. (VoCír61)		okienných i drzwiowych (kroksztyn). (EnPWN)
konvent	1. Shromáždění členů kláštera. 2. Část kláštera (budova) obývaná řeholníky. Obvykle v ní není byt představeného. (SvLit)	konwent	1. Zespół zakonników mających prawo głosu na zebraniach danej wspólnoty zakonnej (klasztoru), u których zasięga rady przełożony klasztoru; również nazwa samego zebrania. 2. Mieszkanie, pomieszczenia dla zakonników (np. k. bonifratrów). (EnPWN)
konvikt	Hist. ústav zřizovaný při kláštorech a poskytující studentům byt, stravu a výchovný dozor, katol. internát, ubytovna. (ASCS)	konwikt	W Polsce XVII–XVIII w. internat dla uczniów prowadzony przez władze szkoły (najczęściej kolegium), na ogół mieszczący się na terenie posiadłości szkoły; do czasów Komisji Edukacji Narodowej konwikty były związane ze szkołami zakonnymi, toteż obowiązywał w nich surowy regulamin; później konwikty miały zróżnicowane formy, mieściły się także poza obrębem szkół. (EnPWN)
kopule	Specifická klenba kruhového nebo eliptického půdorysu, která uzavírala prostor, kde se loď křížila s transeptem. V barokních chrámech s centrálním půdorysem zaklenutí centrální	kopuła	Arch. sklepienie zamknięte o osi pionowej, wznoszone nad pomieszczeniami na planie centralnym (okrągłym, kwadratowym, wielobocznym), a także wyodrębniona, zewn. część budowli, zawierająca takie sklepienie (k. zewnętrzna). (EnPWN)

	části stavby. (VoCír61)		
kostel	Budova, zvláštním způsobem posvěcená a zasvěcená službě Boží. Shromaždiště věřících k modlitbě a bohoslužbám, zvláště ke mši sv. Menší kostel se nazývá kaple. (SvLit) Filiální kostel, také filiálka – kostel ve farnosti kromě kostela farního, který podléhá pravomoci místního duchovního správce (faráře). [filiální kostel] (SvLit)	kościół	Arch. świątynia chrześcijańska — budowla dostosowana do potrzeb kultu, a w węższym znaczeniu — świątynia rzymskokatolicka. Kościoły parafialne – kościoły z siedzibą proboszcza, kościoły filialne – mniejsze kościoły w obrębie parafii, o charakterze pomocniczym. (EnPWN)
krab	V gotické architektuře zdobný prvek hran fial a opěrných oblouků (ve starší literatuře též nazýván žabka). (VoCír61)	żabki, czołganki	Arch. średniowieczny motyw dekoracyjny w kształcie zwiniętego liścia lub pączka; w architekturze romańskiej żabki zdobiły główne bazy kolumn; w gotyku umieszczano je w regularnych odstępach m.in. na krawędziach szczytów, wimperg, pinakli. (EnPWN)
kropenka	Kamenná nebo kovová nádoba na svčenu vodu umístěná u vchodu do kostela. Slouží k tomu, aby se věřící při příchodu nebo odchodu z kostela kropili svčenu vodou ve znamení kříže na znamení očisty. (SvLit)	kropielnica, kropielniczka	Naczynie na wodę święconą, umieszczane zwykle przy wejściu do kościoła. (SJP)
krucifix	Kříž se sochou přibitého těla	krucyfiks	Krzyż drewniany lub z innego materiału z rzeźbioną

	Kristova; obraz takového kříže. (ASCS)		lub malowaną postacią Jezusa. (EnPWN)
kruchta, kůr, chór	Hudební kůr v západní části kostela (nad vchodem nebo vedle něj, obvykle proti hlavnímu oltáři). Šlo o místo pro chór zpěváků, později zde byly umístěny varhany. Někdy byly kruchty dvojité (dvě patra nad sebou). Pokud byl kůr umístěn u bočních stěn, říkalo se mu rovněž empora či zpěvácká tribuna (v renesanci určená pro literátská bratrstva). (VoCír61) Nazývá se také kůr nebo chór. (SvLit)	chór muzyczny	Arch. w kościele wydzielone miejsce przeznaczone na pomieszczenie instrumentów muzycznych (głównie organy) i chóru śpiewaczego; chór muzyczny jest umieszczony przeważnie nad kruchtą lub głównym wejściem, od strony nawy oddzielony parapetem (często bogato zdobionym). (EnPWN)
kružba	Kamenický zhotovený souměrný obrazec, vyplňující v gotické architektuře oblouky oken a arkád. Objevuje se i v dalších stavebních stylech inspirovaných gotikou (např. v barokní gotice a historizujících stylech 19. století). (VoCír62)	maswerk	Gotycki motyw dekoracyjny składający się z elementów geometrycznych (np. odcinki koła, stylizowane trój- lub czteroliście, rybnie pęcherze); był wykonywany w kamieniu lub cegle, przeważnie jako wypełnienie ażurowych partii okien, przezroczy, balustrad itp., niekiedy także pól ściennych. (EnPWN)
krypta	Podzemní či polosuterénní bohoslužebný prostor pod východním či	krypta	Arch. w okresie wczesnochrześc. sklepienie pomieszczenie w katakumbach z grobem świętego; później

	západním závěrem chrámu. V české církevní architektuře se objevuje především v románské době, vzácně i později. (VoCír62)		podziemne lub na pól podziemne sklepienie pomieszczenie w kościele, zwykle pod prezbiterium, w którym składano relikwie lub chowano zmarłych; w Polsce — krypta św. Leonarda w katedrze na Wawelu. (EnPWN)
křestní kaple, baptisterium	Baptisterium – archit. samostatná sakrální stavba s nádrží uprostřed centrálního prostoru sloužící křestnímu obřadu ponořováním. (ASCS) Křestní kaple jsou také nazývané baptisteria. (VoCír86)	baptysterium	Najczęściej na planie centralnym; we wnętrzu, pośrodku znajdował się zagłębiony w posadzce zbiornik na wodę lub kamienna chrzcielnica na cokole. (EnPWN)
křížmo	Směs olivového oleje a balzámu posvěcená biskupem na Zelený čtvrtek. Používá se při udílení bířmování, svěcení kněží, biskupů, kostela oltáře a pod. (sic!). (SvLit)	krzyżmo	W Kościele katol. olej używany przy obrzędach sakramentu chrztu, bierzmowania i kapłaństwa oraz konsekracji kościołów i ołtarzy zawiera oliwę i balsam; poświęcony przez biskupa podczas mszy odprawianej w Wielki Czwartek rano. (EnPWN)
křížová cesta	Umělecké ztvárnění utrpení Páně o 14 zastaveních buď ve formě křížů nebo obrazů v kostele, anebo samostatně stojících malých staveb v přírodě s vyobrazeními. (SvLit)	Droga Krzyżowa	Katol. naboženstvo paraliturgiczne upamiętniające i odtwarzające symbolicznie mękę i śmierć Jezusa Chrystusa; rozpowszechniane od pocz. XVIII w. przez franciszkanów; w czasie D.K. wierni przechodzą z modlitwą trasę 14 „stacji” (wyznaczonych przez obrazy, rzeźby, krzyże), które przedstawiają zdarzenia od skazania Jezusa na śmierć w domu Piłata

			Poncjusza do Kalwarii i złożenia go w grobie. (EnPWN)
křtitelnice, baptisterium	Kostelní nádoba na křestní vodu sloužící při křtu. (SSČ)	chrzcielnica	Zbiornik na wodę święconą używaną do sakramentu chrztu, ustawiany w kościele. (EnPWN)
kvardián	Představený řeholního domu minoritského, františkánského a kapucínského řádu. (SvLit)	gwardian	Przełożony klasztoru w niektórych zakonach. (SJP)
Květná neděle	6. neděle postní připomínající Kristův vjezd do Jeruzaléma. (CiRok54)	Palmowa Niedziela	W chrześcijaństwie ostatnia niedziela przed Wielkanocą rozpoczynająca Wielki Tydzień. (EnPWN)
laudy	Chvály, modlitby před svítáním. (ASCS)	jutrznia	Nazwa pierwszej z 7 części oficjalnej codziennej modlitwy Kościoła katol., odmawiana rano (pierwotnie przed świtem), składa się z hymnu, psalmów, czytania bibl. kantyku Zachariasza i modlitwy o uświęcenie dnia. (EnPWN)
lavatorium	Kamenné koryto k rituálnímu omývání, zprav. u studniční kaple ve středověkém klášteře. (ASCS)	lawaterz, lavabo	Umywalnia kapłańska w kościołach, zwykle w zakrystii, w klasztorach — przed wejściem do refektarza; często w kształcie misy kamiennej lub metalowej, na postumencie lub podwieszanej. (EnPWN) Naczynie z wodą służące do umywania rąk przez księdza. (SJP)
legát (papežský)	Zplnomocněný papežský vyslanec. (SSJČ) Vyslanec papeže s pravomocemi světských diplomatů. (VoCír129)	legat papieski	W Kościele katolickim przedstawiciel Stolicy Apostolskiej, delegowany przez papieża w celu wykonania zleconych mu określonych zadań religijnych i politycznych; w ważnych sprawach godność legata papieskiego powierza się najczęściej kardynałom; legat papieski pełniący

			funkcję stałego ambasadora Stolicy Apostolskiej przy rządach obcych państw ma tytuł nuncjusza apostolskiego; także tytuł honorowy. (EnPWN)
lekcionář	Liturgická kniha s úryvky z bible pro křesť. bohoslužbu (evangeliář a epistolář). (ASCS)	lekcjonarz	Księga liturgiczna zawierająca zestawy tekstów Biblii przeznaczonych do czytania w czasie mszy w kolejne dni roku kośc. (EnPWN)
lizéna	Svislý architektonický dekorační prvek bez hlavice a patky, provedený v mírně předstupujícím zdivu (obvykle na průčelí barokních chrámů některých mendikantských řádů). (VoCír63)	lizena	Płaski, pionowy pas muru występujący nieco z lica ściany (bez bazy i głowicy); pełni funkcję konstrukcyjną i dekoracyjną, ożywiając powierzchnię muru (zwłaszcza w architekturze nowożytnej). (EnPWN)
lod'	Prostor mezi vstupem a kněžištěm, určený pro věřící laiky. Pokud je prostor chrámu rozdělený, pak rozeznáváme střední nebo hlavní lod' a lodě postranní či vedlejší. Příčná lod' se nazývá transept.	nawa	Arch. część kościoła tworząca korpus, przeznaczona dla wiernych; rozróżnia się kościoły jedno- lub wielonawowe (2–7); w tych ostatnich nawy są oddzielone od siebie podporami (kolumny, filary); stosunek wysokości naw bocznych do głównej decyduje o typie kościoła (bazylika, hala, pseudobazylika); nawa główna — na osi symetrii kościoła — jest przeważnie szersza od naw bocznych; nawa poprzeczna transept. (EnPWN)
loreta, loretánská kaple	Kaple stavěná podle vzoru kaple (svaté chýše) v it. Loretu u Ancony. (ASCS)	loretański domek	Mała budowla sakralna związana z kultem Matki Bożej Loretánskiej, stawiana we wnętrzu kościoła lub w jego pobliżu; wzorowany na słynnym Santuario della S. Casa w Loreto. (EnPWN)

lucerna	Malá věžička na střeše románské rotundy, určená obvykle pro zvonek. Kromě otvoru pro provaz zvonku není spojena s vnitřním prostorem rotundy. V barokní chrámové architektuře malá věžovitá nadstavba ve středu kopule (válcovitá, elipsovité i hranatá) s okny po obvodu, které osvětlují denním světlem prostor pod klenbou. (VoCír63)	latarnia	Arch. okřagła lub wieloboczna wieżyczka nad dachem lub kopułą, z gęsto rozmieszczonymi oknami, zwieńczona hełmem; znana od średniowiecza, popularna zwłaszcza w architekturze nowożytniej, jako zwieńczenie budowli kopułowych. (EnPWN)
lunula	Půlměsíčkovitý žlábek, sloužící na uchycení konsekrované hostie v monstranci nebo pixydě. (SvLit)	lunula	Dosłownie mały księżyc. Lunula lub melchizedechem nazywa się środkowa, ruchoma część monstrancji. W lunuli umieszczona jest bezpośrednio Hostia, wystawiona w monstrancji dla adoracji wiernych. (MaTeo)
manipul	(dř.) Část mešního roucha katol. kněží (ozdobný pás na levé ruce). (ASCS)	manipularz	Opaska zakładana na lewą rękę przez księdza odprawiającego mszę lub asystującego przy mszy. (SJP)
manteleta, mantelletta	Cír. vrchní plášť vyšších katol. duchovních. (ASCS) Pláštěnkový šat, sahající ke kolenům, s průstřihy po stranách k prostrčení rukou. Zapíná se u krku na knoflík a háček. Nosívali ji preláti	mantolet	Strój bez rękawów, sięgający kolan, zakładany na komżę przez biskupów i prałatów. (SJP)

	mimo území své jurisdikce. Dnes se nepoužívá. (SvLit)		
metropole	Církevní provincie, arcibiskupství. (ASCS)	metropolia	W Kościele katolickim i Kościele prawosławnym prowincja kościelna składająca się z kilku diecezji; na czele metropolii stoi arcybiskup metropolita, zarządzający równocześnie jedną z diecezji (archidiecezją). (EnPWN)
ministrant	Věřící, mužského pohlaví, příslušující knězi při mši sv. a jiných bohoslužebných úkonech. (SvLit)	ministrant	W Kościele katolickim: osoba, która pomaga księdzu w czynnościach liturgicznych podczas mszy lub innych nabożeństw. (SJP)
misál	Soubor bohoslužebných textů, modliteb, zpěvů, předpisů o mši a bohoslužbách v jednotlivé dny, mešní kniha. (ASCS)	mszał	Księga liturgiczna używana przez celebransa podczas odprawiania mszy świętej; zawiera teksty stałych i zmiennych części mszy, ułożonych w kalendarzowym porządku niedziel i świąt, oraz teksty na uroczystości świętych. (EnPWN)
misionář	Círk. duchovní konající misie. (ASCS)	misjonarz	1. W chrześcijaństwie kapłan, zakonnik, siostra zakonna lub osoba świecka, prowadzący z polecenia władzy kośc. lub zakonnej działalność misyjną wśród niewierzących; pot. każdy, kto podejmuje działalność ewangelizacyjną w trudnych, niecodziennych warunkach. 2. W katolicyzmie pot. kapłan lub zakonnik głoszący misje ludowe. (EnPWN)
mitra, infule	Od středověku liturgická pokrývka hlavy. Kromě biskupa ji směl nosit i prelát, který měl právo pontifikálií (tedy	mitra, infuła	W Kościele rzymskokatol. uroczyste nakrycie głowy biskupów; składa się z 2 trójkątów sferycznych, połączonych prostą opaską, z 2 wiszącymi z tyłu taśmami. (EnPWN)

	<p>pravomoci v rozsahu práv biskupských, k nimž patřilo kromě jiného svěcení kněží). Tato práva mívali například někteří opati. Mitra se skládala ze dvou dílů vyběhajících do špičky, sešitých obvykle z drahé tuhé látky (brokáty apod.), na povrchu bohatě zdobených výšivkou (stříbrné a zlaté dracouny) a aplikacemi (našité perly aj.). K zadnímu dílu bývaly přišity dva splývavé pruhy látky, které sahaly přes ramena na záda kněze. (VoCír157)</p> <p>Infule je také jiné označení pro opatskou mitru. (VoCír157)</p>		<p>Nakrycie głowy biskupa w czasie sprawowania przez niego czynności liturgicznych. Posiada kształt spiczasty, a z tyłu ramiona opadają dwie wstażki. Mitrę białą noszą także infulaci. (MaTeo)</p>
mnich	<p>Původně označení z křesťanského starověku pro poustevníka. Od 4. století označení pro muže žijící v klášterním společenství. (SvLit)</p>	mnich	<p>Religiozn. we wczesnym chrześcijaństwie nazwa oznaczająca każdy typ pustelnika (anachoreta, eremita, cenobita), później — synonim zakonnika, członka jakiegokolwiek zakonu (np. bazylianin, benedyktyn). (EnPWN)</p>
monstrance	<p>Je liturgický předmět z ušlechtilého kovu, obvykle zlacený a zdobený, sloužící na vystavení Nejsvětější svátosti oltářní k uctívání nebo na její nošení</p>	monstrancja	<p>W Kościele katolickim sprzęt liturgiczny do kultowego ukazywania i procesyjnego przenoszenia hostii; najczęściej składa się ze stopy, trzonu z nodusem i tzw. Glorii. (EnPWN)</p>

	při teoforických procesích. Základními typy jsou monstrance gotická a barokní. (SvLit)		
morový sloup	Kamenný památník v podobě sloupu se sochou P. Marie, obklopený místními světci a morovými patrony (sv. Roch, Rozálie, Šebestián, Kryštof aj.); výraz díků za přestálou morovou epidemii nebo prosby o ochranu před válkou a ochněm. (Uni)	kolumna wotywna	Upamiętniające uwolnienie od zarazy, stawiane na placach lub rynkach miejskich oraz w założeniach klasztornych; dedykowano je Trójcy Świętej i Matce Bożej, zdobiono postaciami świętych patronów (Sebastiana, Rocha, Karola Boromeusza, Kosmy i Damiana, Krzysztofa), uwalniających od zaraz i chorób. [kolumna] (EncKa)
mozeta	Krátká pláštěnka s kapucí, která z ramen splývala jen k loktům a v přední části se zapínala pomocí knoflíků. Nosívali ji především řeholní kanovníci (podobně jako jiní kněží). (VoCír157)	mucet, mozzetta	Pelerynka noszona przez duchownych katolickich wyższych stopni. (SJP)
mše	(v katolické církvi) Hlavní liturgický obřad. (SSJČ)	msza	Gł. akt kultu liturgicznego w katolicyzmie i prawosławiu (zw. Liturgią). (EnPWN)
náhrobek	Pomník na hrobě, náhrobní kámen. (ASCS)	nagrobek	Trwałe upamiętnienie w formie pomnika osoby zmarłej, jej prochów lub miejsca jej pochówku. (EnPWN)
nartex	Ve velkomoravské architektuře prostorná krytá předsíň kostela, v níž se shromažďovali katechumeni (dospělí lidé dosud nepokřtění, kteří se připravovali na	narteks	Arch. kryty przedsionek przed wejściem do nawy w bazylikach wczesnochrześcijańskich, bizantyńskich i wczesnośredniowiecznych oraz w kościołach obrządku wschodniego; na ogół w formie prostokątnej przybudówki szerokości

	vstup mezi křesťany). V nartexu bývaly zřejmě také církevní školy. Výjimečně se objevoval ještě v románských bazilikách. (VoCír64)		nawy, przeznaczony dla katechumenów i pokutników; w architekturze średniowiecznej narteks przekształcił się w kruchtę. (EnPWN)
nika	Mělký výklenek (obvykle půdorysu půlválce) zakončený klenbovou výsečí s motivem mušle (konchou). Velká nika s lavičkou se nazývala exedra. (VoCír64)	nisza	Prostokątne lub półokrągłe wgłębienie w murze, zwykle zamknięte górą półkuliście, czasem przesklepione konchą; nisza ma charakter dekoracyjny; niekiedy występuje w ozdobnej oprawie rzeźbiarskiej; znana od starożytności, niekiedy miejsce ustawiania posągów. (EnPWN)
noviciát	Zkušební období, po dobu kterého je kandidát pro vstup do řeholního společenství zkoumán, zda je schopen řeholního života a ve kterém se s konkrétním společenstvím seznamuje. Noviciát trvá minimálně rok maximálně dva. Kandidáti absolvuji noviciát pod vedením novicmistra. (SvLit)	nowicjat	Pierwsza faza życia w klasztorze (zwykle od 1 do 2 lat), stanowiąca okres próbny adeptów życia zakonnego przed złożeniem ślubów zakonnych; formowanie duchowe adeptów odbywa się pod opieką mistrza (mistrzynie) nowicjatu; także klasztor, w którym odbywa się nowicjat. (EnPWN)
nuncius	Zástupce Svatého Stolce u jiného státu na úrovni velvyslance. (SvLit)	nuncjusz	Stały przedstawiciel dyplomatyczny Watykanu przy rządach państw, z którymi Stolica Apostolska utrzymuje stosunki dyplomatyczne. (EnPWN)
obloučkový vlys	Vodorovný pás reliéfních, dolů otevřených obloučků pod	arkadkowy fryz, arkatura	Ornament architektoniczny ciągły w formie fryzu złożonego z szeregu małych arkadek; typowy dla

	římsou, typický motiv románského slohu. (SIPam)		architektury przedromańskiej i romańskiej; umieszczany głównie pod okapem na zewnętrznych ścianach budowli, rzadziej w podziałach elewacji frontowych i w szczytach, wyjątkowo we wnętrzach; arkadki bywały półkoliste, ustawiane obok siebie lub przeplecione. (EnPWN)
odpuštěk	Podle kat. učení odpuštěný časných trestů za hřichy, jejichž vina je již zahlazena, v souvislosti s přijetím svátosti smíření (pokání) a s konáním dobrých skutků. [odpuštěky] (Uni)	odpuště	W Kościele katolickim: darowanie człowiekowi kary za grzechy odpuszczone na mocy sakramentu pokuty pod warunkiem wykonania pewnych praktyk religijnych. (SJP)
oltář	Církv. bohoslužebný stůl, v někt. církvích bohatě ozdobený, n. vůbec místo zřetelně označené pro bohoslužbu, obětování bohu n. bohům. (SSJČ)	oltarz	Religiozn. w religiach specjalna konstrukcja sakralna lub wyznaczona część natury przeznaczona do rytuału składania ofiar, mającego za cel nawiązanie przez celebrantów kontaktu ze sferą sacrum. (EnPWN)
opat	Představený mužského kláštera u některých řádů (např. benediktini, cisterciáci, premonstráti), volený členy konventu na kapitule a to buď na dobu časově přesně stanovenou nebo doživotně. (SvLit)	opat	Przełożony klasztoru (opactwo) w zakonach mniszych (benedyktyni, cystersi, trapiści) i kanoników regularnych, otrzymuje święcenia biskupie, obierany dożywotnio lub na określonej kadencji. (EnPWN)
opatství	1. Klášterní společenství s opatem v čele; 2. Úřad opata;	opactwo	Klasztor mnichów (benedyktynów, cystersów, trapistów) lub kanoników regularnych, pozostający pod władzą opata,

	3. budova, kde sídlí opat. (SSJČ)		zazwyczaj o dużej liczbie zakonników (nie mniej niż 12), prowadzących wspólne życie; część opactw wyłączona spod jurysdykcji biskupiej wraz z podlegającymi im terytoriami tworzy tzw. opactwa nullia. (EnPWN)
oratorium	Rozměrné vokálně-instrumentální dílo pro sóla, sbor a orchestr na epický text (dř. zprav. s náb. tématy), určené pro nejevištní provedení. (SSJČ)	oratorium	Muz. gatunek muzyki dram., niesceniczny, z tekstem najczęściej o tematyce rel., wykonywany w kościele (poza liturgią) lub w sali koncertowej; także utwór tego gatunku. (EnPWN)
oratoř, oratorium	Místnost nebo oddělený prostor na boku presbyteria (vedle sakristie nebo nad ní v patře). Měla samostatný vchod a byla určena pro řeholníky nebo zámožné donátory a světské patrony kostela. Sloužila k modlitbám (odtud název), k rozjímání a duchovní přípravě na bohoslužbu. (VoCír64) Menší modlitební prostor s omezenou přístupností. (ASCS)	oratorium	Rodzaj kaplicy, pomieszczenie przeznaczone do sprawowania kultu przez ściśle określoną grupę wiernych, mające charakter prywatny, półpubliczny lub publiczny; w średniowieczu tak określano kościoły klasztorne (u cystersów), kaplice szpitalne i zamkowe. (EnPWN)
ordinář	V církevním smyslu představený, který je opatřen vládní mocí božským právem v Církvi ustavené. Nejvyšší řádnou moc	ordynariusz	W Kościele katol. zwierzchnik duchowny mający zwyczajną jurysdykcję; ordynariuszem jest papież w odniesieniu do całego Kościoła; również biskup, będący zwierzchnikiem diecezji,

	v Církví má papež, ostatní ordináři mají svou moc na určitém církevním území, proto se též nazývají ordináři místa (ordinarii loci), a jsou to: sídelní biskup, opat a prelát, kteří vládnout nad územím diecéze, vyňatým z biskupské pravomoc, dále jejich generální vikáři, apoštolský administrátor, apoštolský vikář a prefekt. (<i>SvLit</i>)		oraz wikariusz apostolski, administrator apostolski i prefekt apostolski w odniesieniu do obszarów podlegających ich zwierzchności; wszystkich ordynariuszy, z wyjątkiem przełożonych zakonnych, określa się wg prawa kanonicznego mianem „ordynariuszy miejscowych” (ordinarii loci). (EnPWN)
ornát, kasule/kázule	Kdysi bohatě zdobené, dnes prosté svrchní liturgické bohoslužebné roucho katol. kněží s otvorem pro hlavu a s vystřižením pro ruce, nošené při mši přes albu. (ASCS)	ornat	Kościole katol. wierzchnia szata liturgiczna, od X w. używana wyłącznie przy odprawianiu mszy świętej. (EnPWN)
ossarium	Kostnice. Samostatná místnost k ukládání kostí (obvykle ze zrušených hřbitovů), které se často skládaly do různých kompozic. (VoCír71)	ossuarium, ossarium	Naczynie lub pomieszczenie służące do przechowywania szczątków zmarłego. (SJP)
pacifikál	Zdobený kovový kříž, někdy s ostatky svatých, uctívány políbením při liturgii nebo vítání církevního hodnostáře při vstupu do kostela. (SvLit)	pacyfikał	Relikwiarz w kształcie krzyża lub monstrancji, podawany wiernym do całowania. (SJP)

palla	Čtvercová výstužená látková příkrývka, která se klade při mši sv. na kalich. (SvLit)	palka	Płócienna, sztywna i kwadratowa przykrywka do kielicha, używana podczas odprawiania Mszy św. Chronić ma zawartość kielicha od owadów. (MaTeo)
pallium	Pruh bílé vlněné látky, obvykle s vyšitými šesti černými křížky, který se nosil přes ramena a jeho konce splývaly vpředu podél těla. Šlo o odznak, který od 6. století uděloval papež arcibiskupům jako pontifikální symbol. (VoCír140)	paliusz	W Kościele katolickim część stroju liturgicznego; pas białej tkaniny wełnianej z 6 czarnymi krzyżami greckimi, okalający ramiona i zwisający na piersi i plecy, noszony na ornacie jako oznaka władzy arcybiskupiej przez papieża i arcybiskupów metropolitów (w granicach ich diecezji) w czasie udzielania święceń kapłańskich, konsekracji biskupów, poświęcania olejów, odbywania synodów i wizytacji prowincji. (EnPWN)
papež	Hlava římské církve, Svatý otec. (ASCS)	papież	Ojciec Święty, zw. Namiestnikiem Chrystusa i Najwyższym Kapłanem, tytuł najwyższego zwierzchnika Kościoła katolickiego. (EnPWN)
papežská kurie	Soubor úřadů při papežském dvoře, prostřednictvím kterých papež řídí Církev. Skládá se ze Státního sekretariátu, Rady pro veřejné záležitosti církve, kongregací, tribunálů a dalších institucí (např. papežské rady, komise). (SvLit)	kuria rzymska	W Kościele katol. zespół instytucji zw. dykasteriami, wspomagających papieża (Stolica Apostolska) w kierowaniu bieżącymi sprawami wewn. i zewn. Kościoła. Obecnie kuria rzymska składa się z: Sekretariatu Stanu, kongregacji (m.in.: Nauki Wiary), Trybunałów, urzędów, komisji i komitetów, oraz papieskich rad. (EnPWN)
parlatorium	Ve středověkém klášteře hovorna. Šlo o samostatnou oddělenou místnost, umístěnou obvykle	parlatorium	Rozmównica w klasztorze. (SJP)

	ve východním křídle klauzury. Parlatorium bylo původně prostorem, kde bylo dovoleno hovořit obšírněji než jinde v klauzuře, později šlo o místo k důvěrnému rozhovoru nadřizového s některým z řádových bratří. (VoCír71)		
pasionál	1. Kniha o umučení Krista. (SvLit) 2. Středověká legendistická sbírka životopisů světců n. mučedníků z různých dob a oblastí. (ASCS)	pasjonał	1. Księga liturgiczna zawierająca opis męki Chrystusa. 2. W średniowieczu: zbiór opowieści o śmierci męczenników i świętych. (SJP)
pašije	Část evangelia o Kristově umučení předčítaná a zpívána při obřadech v pašijovém týdnu; zhudebněný text této části evangelia. (ASCS)	pasja	Muz. utwór wokálny lub wokálno-instrumentálny o charakterze dram., na ogół niesceniczny, zbliżony do oratorium, oparty na tekście jednego z ewangelistów, opisującym mękę Jezusa Chrystusa (Męka Pańska). (EnPWN)
Pašijový týden, Svatý týden	Poslední týden čtyřicetidenního půstu před Velikonocemi. (CíRok54)	Wielki Tydzień	W liturgii chrześcijańskiej ostatnia część liturgicznego okresu Wielkiego Postu. (EnPWN)
paškál	Svíce velikých rozměrů, která se světi o velikonoční vigílii a stojí u oltáře na zvláštním svícnu od Bílé soboty až do slavnosti seslání	paschał	Duża, bogato zdobiona świeca woskowa, używana w obrzędach wielkanocnych w Kościele rzymskokatolickim. (EnPWN)

	Ducha svatého. (SvLit)		
paténa	Prostý plochý talířek se dvěma základními variantami: kalichová paténa, na níž stál menší kalich a při eucharistii se na ni pokládala velká hostie pro kněze, a paténa ke svatému přijímání. (VoCír165)	patena	Rzem. artyst. płaskie, okrągłe naczynie liturgiczne, na którym podczas mszy kładzie się hostię; jej odmianę stanowi patena komunijna. (EnPWN)
patka	Výtvarně řešená dolní část sloupu nebo pilíře, případně pilastru. (VoCír65)	baza	Arch. podstawa dźwigająca trzon kolumny, filaru, pilastra. (EnPWN)
patriarcha	1. (v někt. církvích, zejm. vých.) Nejvyšší hodnost. 2. (v katol. církvi) Čestný titul papeže a někt. biskupů. (ASCS)	patriarcha	1. Najwyższa godność duchowna i tytuł zwierzchnika niektórych starożytnych Kościołów wschodnich, ważniejszych Kościołów unickich oraz prawosławnych Kościołów autokefalicznych, które noszą nazwę patriarchatów. 2. W katolicyzmie łaciński tytuł honorowy niektórych biskupów. (EnPWN)
pektorál	Kříž s ostatky svatých zavěšovaný na prsa, nošený církv. představiteli. (ASCS)	pektorál	Krzyż zawierający relikwie, noszony na piersiach przez wyższych duchownych katolickich. (SJP)
pieta	Ve výtvarné umění ztvárnění sedící Panny Marie s mrtvým Kristem na klíně. (SvLit)	pieta, Pieta	Obraz lub rzeźba przedstawiające Marię z martwym Chrystusem na kolanach. (SJP)
pilastr	Svislý dekorační prvek s hlavicí a patkou (podobná je lizéna, která však patku a hlavicí nemá), vystupující	pilaster	Płaski filar przyścienny, nieznacznie wysunięty przed lico ściany, pełniący funkcję podpory i dekoracyjnego rozczłonkowania muru; występuje także jako część

	mírně z líce zdi. Pokud vystupuje z roviny zdi výrazněji a má současně architektonickou tunkci, nazývá se polopilíř. (VoCír65)		obramienia otworów okiennych, drzwiowych itp.; analogicznie jak kolumna składa się z głowicy (określonego porządku), gładkiego lub kanelowanego trzonu, często również z bazy i cokołu; może występować w formie zwielokrotnionej (pilastry coraz węższe, nałożone na siebie). (EnPWN)
pluviál	Bohoslužebné roucho katolíckých duchovních v podobe pláštěnky. (SSJČ)	pluwiál	W Kościele katolickim: kapa wkładana przez księdza podczas niektórych ceremonii kościelnych. (EnPWN)
pomazání nemocných, sv. pomazání, poslední pomazání	Jedna ze sedmi svátostí katolícké církve; modlitbami provázené mazání smyslů (oči, uši, ústa, nos, ruce) nemocného křížem; dříve se udělovalo jen smrtelně nemocným (proto někdejší titul poslední pomazání), po liturg. reformě nemocným vesměs. (Uni)	namaszczenie chorych, święte namaszczenie, sakrament chorych, sakrament uzdrowienia	W katolicyzmie i prawosławiu sakrament udzielany poważnie chorym i umierającym polegający na namaszczeniu poświęconym olejem wybranych miejsc na ciele (zwłaszcza czoła i dłoni); dawniej namaszczenie chorych nazywano „ostatnim namaszczeniem”. (EnPWN)
pontifikát	1. Doba trvání úřadu papeže n. biskupa. (ASCS)	pontyfikat	Okres rządów danego papieża. (EnPWN)
popelční středa	Touto středou začíná 40denní období půstu. O popelční středě žehnal kněz věřícím a na čele jim svčceným popelem značil křížek. (CiRok50)	Popielec, środa popielcowa	Dzień rozpoczynający okres Wielkiego Postu, przypadający w środę, gdy w świątyniach posypuje się popiołem głowy wiernych. (SJP)
portál	Architektonicky zvýrazněný vchod formou plastického orámování	portal	Ozdobne obramienie otworu wejściowego, składające się z elementów architektonicznych oraz

	dveřního otvoru. (VoCír65)		rzeźbiarskich; otwór jest po bokach ujmowany w glify o różnych profilach, filary, kolumny lub pilastry, dźwigające nadproże lub łuk; portale bardziej rozbudowane mają zwieńczenia w formie odcinków belkowania, szczytów itp. (EnPWN)
pout'	1. Putování na posvátné místo. 2. (pův.) Církv. slavnost k uctění památky svěťce, jemuž je zasvěcen místní kostel, kaple ap., spojená s lid. zábavou, růz. atrakcemi, prodejem u stánků ap.; (nověji zejm.) tato zábava. (SSJČ)	pielgrzymka odpust	Wędrowka do miejsca kultu. (SJP) Lokalna uroczystość kościelna z okazji święta patrona danego kościoła, połączona z kiermaszem, festynem itp. (SJP)
poutní místo	Posvátná místa, kam putují věřící. [pout'] (Uni)	sanktuarium	Miejsce o szczególnym znaczeniu kultowym, najczęściej świątynia lub jej najważniejsza część; miejsce przechowywania przedmiotów kultu, relikwii. (EnPWN)
prelát	Vyšší církevní hodnostář vybavený církevně správní mocí a jurisdikcí. (ASCS)	prałat	W Kościele katolickim: wyższy dostojnik sprawujący władzę kościelną lub dostojnik mający taki tytuł. (SJP)
presbyter	Správce raně křesťanské obce, od 2. století v křesťanských oblastech na východě pomocník biskupa, později v protestantských církvích volený zástupce věřících v radě starších. (VoCír138)	prezbiter	W chrześcijaństwie czasów apostołskich członek kolegium kierującego lokalną wspólnotą chrześcijańską, wzorowanego na radach starszych w synagogach; w okresie poapostołskim wspólnoty chrześc. miały pojedynczych przełożonych nazywanych zamiennie prezbiterami lub biskupami; od pocz. II w. przełożonego

			gminy chrześc. nazywano biskupem, zaś nazwa prezbiter odnosiła się do kapłanów. (EnPWN)
primas	Arcybiskup sídlící v místě, kde bylo arcibiskupství nejdříve zřízeno, mající přednost před ostatními arcibiskupy. (ASCS)	prymas	W Kościele katolickim i Kościele anglikańskim tytuł arcybiskupa mającego pierwszeństwo honorowe (w Kościele anglikańskim także jurysdykcyjne) przed innymi biskupami w kraju; w Kościele katolickim godność związana z pewnymi siedzibami (stolicami) biskupimi, nadawana przez papieża, przeważnie bez znaczenia prawnego. (EnPWN)
probošt	V raně křesťanském Římě titul správce bazilik sv. Petra, sv. Pavla, sv. Pankráce a sv. Vavřince s kryptami, v nichž byly uloženy ostatky světců. V českých zemích ve středověku se tak nazýval představený kapituly nebo farář významného kostela. (VoCír138)	prepozyt	1. W Kościele katolickim: przewodniczący kapituły katedralnej. 2. Tytuł proboszcza kolegiaty. (SJP)
procesí	Slavnostní prosebný průvod věřících. (SSJČ)	procesja	Uroczysty pochód religijny ze śpiewem i niesieniem przedmiotów kultu; też: ludzie biorący udział w takim pochodzie. (SJP)
provincie	(v římskat. církvi) Správní obvod několika diecézí n. řádů spravovaný metropolitou (arcibiskupem) n. provinciálem. (ASCS)	provincja	W Kościele katolickim: grupa diecezji — metropolia z arcybiskupem i in. diecezje, tzw. sufraganie; także jednostka podziału administracyjnego zakonów, grupująca klasztory jednego kraju lub jego znacznej

			części, z prowincjałem na czele. (EnPWN)
převor	<p>1. Představený kláštera nebo řeholního domu v některých řádech např. dominikáni, karmelitáni, kartuziáni apod.</p> <p>2. Představený konventu, který se ještě netal opatstvím, např. u benediktinů.</p> <p>3. Převor kláštera, zástupce opata, eventuálně probošta, např. u premonstrátů. (SvLit)</p>	przeor	Nazwa przełożonego zakonnego; zwykle zakonnik stojący na czele przeoratu (przeor konwentualny lub przeor zwykły); w opactwie mnich zajmujący 2. miejsce po opacie i zastępujący go podczas nieobecności (przeor klasztorny); w niektórych hierarchicznych zakonach (kartuzi, dominikanie, karmelici) przełożony lokalny (w klasztorze); w zakonach żeńskich odpowiednikiem przeora jest przeorysza. (EnPWN)
přípora	Vertikální stavební článek vystupující ze stěny a podepírající žebro. Několik spojených přípor se nazývá svazková přípora. (VoCír65)	szużki	W architekturze gotyckiej pionowe, cienkie elementy nośne, zwykle ceglane lub kamienne, o przekroju wałka lub półwałka, zespolone z wolno stojącym filarem wiązkowym lub filarem przyściennym; przenoszą na podpory, za pośrednictwem żeber, ciężar sklepienia krzyżowo-żebrowego. (EnPWN)
půst	<p>1. Částečné n. úplné zdržování se pokrmů, zvl. masitých (pův. z důvodů náboženských).</p> <p>2. Období čtyřiceti dní od Popeleční středy do velikonoc (sic!); postní doba; jiné období, kdy církev</p>	<p>post</p> <p>Wielki Post</p>	<p>Znana wielu religiom praktyka ascetyczna, polegająca na czasowym ograniczaniu zaspokajania potrzeb życiowych (przyjmowania pokarmów i napojów, współżycia seksualnego, oddawania się przyjemnościom). (EnPWN)</p> <p>W Kościele katolickim: czterdziestodniowy okres od środy popielcowej do Wielkiej Soboty, w którym obowiązuje surowy post i</p>

	nařizuje zdržovat se masitých pokrmů, zábav ap. (SSJČ)		zakaz urządzania hucznych zabaw. (SJP)
pyxida, pyxis, kustodie	Nádoba z ušlechtilého kovu, nejčastěji uvnitř zlacená, sloužící na uschovávání nejsvětější svátosti oltární ve svatostánku. (SvLit)	kustodia	Naczynie do przechowywania konsekrowanej Hostii, którą wystawia się w monstrancji. (MaTeo)
rajský dvůr	Malý čtvercový nebo obdélníkový dvůr v klauzuře, obehnaný ze všech čtyř stran ambitem. Často býval upraven jako zahrada a bývala zde studna či kašna. (VoCír71)	wirydarz	Czworoboczny wewnętrzny dziedziniec klasztorny; otoczony krążkami, przylega zwykle z jednej strony do kościoła, wypełniony przeważnie małym geometrycznym ogrodem ze studnią, rzeźbą lub drzewem pośrodku; dawna nazwa małego ozdobnego ogrodu z kwiatami, ziołami i cienistymi drzewami. (EnPWN)
refektář	Jídelna, v níž původně u jednoho velkého stolu, později u několika menších, jedli členové konventu. Refektář se obvykle nacházel v jižním křídle klauzury. Vedle bývala kuchyně, spojená s jídelnou okénkem, jímž se podávalo jídlo. (VoCír71)	refektarz	Obszerna sala jadalna budynku klasztorneho; w średniowieczu najczęściej sytuowana w skrzydle równoległym do kościoła, niekiedy bogato dekorowana. (EnPWN)
relikviář	Umělecky zhotovená a zdobená schránka na relikvie. Nejčastější druhy relikviářů se zhotovovaly	relikwiarz, lipsanoteka	Sprzęt kultowy służący do przechowywania relikwii; wykonywany zazwyczaj ze szlachetnych metali, kości słoniowej lub szkła, w kształcie ampułki, skrzynki,

	v podobě domečku nebo truhlice, ruky, helmy, monile, monstrance, věžičky nebo jako plenář (deska zdobená ostátky a drahými kameny, emaily atd.) (SvLit)		sarkofagu, krzyża, hermy, monstrancji itp. (EnPWN)
relikvie	V první řadě jsou to pozůstatky těl svatých a blahoslavených, v druhé řadě předměty nebo jejich části, které svatí nebo blahoslavení za svého života používaly (šaty apod.) nebo i nástroje jimiž byli umučeni, pokud jsou mučedníci. Církev předkládá tyto ostatky k veřejné úctě věřícím. Ostatky jsou ukládány do relikviářů a vystaveny k veřejnému uctění nebo do oltářních kamenů a pak vkládány do oltářů. (SvLit)	relikvie	Szczątki ciała osoby świętej, rzeczy do niej należące lub przez nią używane (również rzeczy, które się zetknęły z prawdziwymi r., np. szaty); relikwie stanowią przedmiot kultu w różnych religiach (m.in. buddyzm, islam, prawosławie, katolicyzm), z którym łączy się wiara w cudotwórcze lub opiekuńcze ich właściwości; w chrześcijaństwie kult relikwii wyłonił się z oddawania czci męczennikom za wiarę; najczęściej są przechowywane w relikwiarzu. (EnPWN)
rotunda	Archit. okrouhlý románský kostelík; stavba okrouhlého půdorysu vůbec. (SSJČ)	rotunda	Arch. budowla centralna na rzucie koła, zawierająca wewnątrz zazwyczaj jedno pomieszczenie, na ogół kryte kopułą; może być otoczona na zewnątrz kolumnadą. (EnPWN)
rozeta, růžice	V gotice se tak označuje okno členěné kružbami na více polí. (VoCír66)	rozeta, růžyca	Arch. w średniowiecznej architekturze kościelnej duży kolisty otwór okienny, na ogół w fasadzie lub innej ścianie szczytowej (np. transeptu); wypełniona

			dekoracją o układzie koncentrycznym (maswerk, witraż); charakterystyczna zwłaszcza dla kościołów gotyckich. (EnPWN)
růženec	1. Rozjímavá modlitba o nejdůležitějších událostech ze života Pána Ježíše a Panny Marie. 2. Předmět – pomůcka k modlitbě růžence zhotovený z korálek navlečených na šňůrce. (SvLit)	różaniec	1. Maryjna modlitwa medytacyjna skoncentrowana na rozważaniu tajemnicy życia, męki, zmartwychwstania i chwały Chrystusa. 2. Koronka ze sznurka lub wełny z węzłkami albo sznur paciorków czy kamyków, pomocne w odliczaniu określonej liczby modlitw. (EnPWN)
řeholník	Člen řeholního stavu, především ti, kteří složili řeholní sliby, pak i novicové. (SvLit)	zakonnik	Członek zakonu męskiego. (SJP)
sakristie, zákristie	Místnost na jižní nebo severní straně chóru, určená k uložení předmětů nutných při liturgii a při bohoslužebných úkonech. (VoCír66)	zakrystia	Pomieszczenie w kościele, zwłaszcza katolickim, zwykle usytuowane obok prezbiterium i z nim połączone; służy do przechowywania paramentów liturgicznych, szat i sprzętów oraz przygotowania kapłana z asystą do mszy lub innych obrzędów. (EnPWN)
sanktuárium, sanktuář	Kamenický ozdobně řešený uzavíratelný výklenek pro nádobu s hostiemi v levé straně presbyteria (do 16. stol.). (SvLit)	sakramentarium, sakramentarz	Sprzet w formie świątyni (kościola) przeznaczonych do przechowywania Eucharystii (...) od XVI w. zostały one zastąpione w większości przez tabernakula. ⁽²³⁾
sanktusík	Štíhlá věžička se zvonem, umístěná na hřebenu střechy. (VoCír66)	sygnaturka	Arch. mała wieżyczka kościelna z niewielkim dzwonem (także zwanym sygnaturką lub sygnarkiem);

²³ CROSS, Frank L. *Encyklopedia Kościoła. Tom II, L-Z*. Warszawa: Vocatio, 2004. ISBN 83-7146-111-9. S. 717.

			sytuowana przeważnie na kalenicy korpusu nawowego, najczęściej w pobliżu połączenia z prezbiterium; także na wolnostojących kaplicach (np. cmentarnych). (EnPWN)
sedisvakance	Stav, údobí, kdy je neobsazen papežský n. biskupský stolec (po úmrtí, rezignaci ap.) (ASCS)	sede vacante	(w czasie) Gdy stolica biskupia jest nie obsadzona. (EnPWN)
seminarista	Chovanec církv. semináře. (ASCS) Někdy se také používá označení klerik. (SvLit)	kleryk	Student katolického seminarium duchownego, mający prawo do noszenia sutanny. (SJP)
seminář, alumnát	Ústav vychovávající kněze. (SSJČ)	seminarium duchowne	Kośc. szkoła wyższa oraz wspólnota wych. przygotowująca kandydatów do stanu duchownego. (EnPWN)
sgrafito	Výzdoba (geometrická nebo figurální) proškrabovaná do omítky na vnější straně stavby. V církevní architektuře se objevuje výjimečně v renesanci a baroku. (VoCír66)	sgraffito	Jedna z technik malarstwa ściennego, polegająca na pokrywaniu muru warstwami różnie zabarwionego tynku i zeszkrobywaniu wg wzoru (patronu) warstwy wierzchniej; znane od średniowiecza, rozpowszechniło się w okresie renesansu, kiedy stosowano je do zdobienia fasad domów, zwłaszcza w krajach na północ od Alp (Niemcy, Austria, Czechy). (EnPWN)
skriptorium	Písařská dílna (u benediktinů též stuba), v níž se opisovaly a iluminovaly rukopisy. Bývala situována do jižní části východního	skryptorium, scriptorium	Pomieszczenie przy średniowiecznych klasztorach lub katedrach, w którym kopiowano księgi rękopiśmienne. (SJP)

	křídla klauzury. Již ve středověku šlo o vytápěný prostor, aby bylo možno pracovat i při chladném počasí. (VoCír71)		
solideo, pileolus, zucchetto	Plochá kulatá čepička. Původně se nosila spolu s klerikou, později rovněž při bohoslužbě (ale jen v její první části, při bohoslužbě slova, nikoli při eucharistické modlitbě). Od baroka se používala solidea v barvách podle postavení v hierarchii. (VoCír140)	piuska	Mała, okrągła czapeczka zakrywająca tonsurę; obecnie noszona przez duchownych rzymskokatol. pod biret i kapelusz, a stale przez biskupów i wyższych duchownych (np. piska papieska jest biała, kardynalska — purpurowa, biskupia — fioletowa). (EnPWN)
stejnolodí, síňový kostel, halový kostel	Zpravidla trojlodní s loděmi o stejné výšce. Běžný typ v gotické architektuře. (VoCír66)	halowy kościół	Budowla sakralna, w której wszystkie nawy są jednakowej wysokości; najczęściej występują kościoły halowe 2-, 3- lub 5-nawowe, przeważnie przykryte jednym, wspólnym dachem; kościoły halowe były charakterystyczne dla ceglanej architektury gotyckiej środkowej Europy w XIV w. (EnPWN)
sufragán	Biskup, jehož diecéze je součástí církevní metropole (arcidiecéze). Vztah sufragánství není výrazem podřízenosti arcibiskupovi. Jen administrativní příslušnosti k jeho arcidiecézi. (VoCír138)	sufragan	W Kościele katol. biskup pomocniczy podległy biskupowi będącemu ordynariuszem diecezji lub metropolie; nazwa sufragan ob. oficjalnie nie jest używana. (EnPWN)

superpelice	Bílé lněné nebo bavlněné roucho kleriků, podobné albě, avšak sahající nad kolena se širokými rukávy. Nosí ji klerikové při některých liturgických úkonech. Na spodním okraji a na rukávech může být zdobena krajkou nebo výšivkou. Pokud má užší rukávy nazývá se rocheta. Dnes se užívá spíše tohoto pojmenování. Nosí ji i ministranti příslušující při bohoslužbách. (SvLit)	komža	Bíla, lužna, dlouhá do kolan szata z szerokimi, prostymi rękawami; używana w Kościele katolickim przez duchownych i osoby świeckie (np. ministrantów) podczas pełnienia czynności liturgicznych; dzisiejsza forma pochodzi z XVI w.; odmianą komży jest rokieta, przysługująca wyższym duchownym; od XIX w. koronki rokiety są podszywane czerwonym jedwabiem. (EnPWN)
svátek Všech svatých	Vzpomínková slavnost zemřelých, kteří dosáhli věčné blaženosti (na rozdíl od Dušiček, které jsou vzpomínkou na ty, kteří této blaženosti nedosáhli). Slaví se 1. listopadu. (CiRok74)	Wszystkich Świętych	Święto chrześcijańskie ku czci wszystkich znanych Bogu świętych, zwłaszcza nie kanonizowanych oficjalnie, a szerzej wszystkich, którzy dostąpili zbawienia i przebywają w niebie; przypada 1 listopada; obecnie Wszystkich Świętych jest w praktyce związane z Dniem Zadusznym (2 XI), towarzyszy mu odwiedzenie cmentarzy i wspomnianie zmarłych. (EnPWN)
svatodušní svátky, letnice	Svatodušní svátky se slavily 50 dnů po Velikonocích a Boží hod svatodušní, je také zvaný jako svátek Seslání ducha svatého. V lidovém prostředí se celé svátky označovaly jako letnice, také	Pięćdziesiątnica, Zielone Świątki	Chrześcijańskie święto obchodzone na pamiątkę Zesłania Ducha Świętego na apostołów w 50. dniu po Wielkanocy; obchodzone od IV w. początkowo przez cały tydzień, później stopniowo skracane, aż do 2 dni współcześnie (w Kościele katol. drugi dzień Pięćdziesiątnicy obchodzi

	se jim říkalo rozalie, neboť o svatodušní neděli byly všechny oltáře bohatě zdobeny květy, především růžemi. (<i>CiRok64</i>)		się jako święto Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła); w Polsce święto jest połączone ze zwyczajem zdobienia ołtarzy i domów zielenią (tatarakiem). (EnPWN)
svatopetrský halěr	Původně dobrovolný příspěvek věřících papežovi na činnost církve, ve středověku každoroční odvod peněz zemí, které se daly pod papežovu ochranu (poprvé na konci 8. století Anglie, později například Portugalsko a Španělsko, nepravidelně odvádělo i České království). (VoCír129)	świętopietrze, denar świętego Piotra	W średniowieczu opłata na rzecz papieża uiszczana przez kraje uznające jego zwierzchnictwo lenne (np. Anglia, Dania, Norwegia, Szwecja); w Polsce świętopietrze było płacone zapewne od ok. 990, w związku z poddaniem Polski Stolicy Apostolskiej przez Mieszka I (Dagome iudex), początkowo przez władców, później przez całą ludność (danina od dymu); po 1318 — jako pogłówna; w połowie XIV w. zwolnienie od świętopietrza uzyskało duchowieństwo, wkrótce szlachta; w Polsce świętopietrze przestało być pobierane po 1555. (EnPWN)
svatozář	Světelný nebo paprskovitý věnec kolem hlavy Krista, Panny Marie nebo svatých při jejich uměleckém zobrazení. (SvLit)	aureola	Ikon. w sztukach plastycznych świetlisty otok (krąg) wokół postaci boskich lub świętych. (EnPWN)
svorník	Konstrukční prvek ve vrcholu žebrové klenby, do něhož se sbíhají žebra, obvykle zdobený na spodní straně. Visutý svorník (v gotické architektuře) visí na sloupku pod klenbou a k němu se sbíhají	zwornik	Arch. środkowy, szczytowy kliniec łuku lub niektórych typów sklepień, kamienny lub ceglany, wyróżniający się kształtem, wielkością i dekoracyjnym opracowaniem; zwornik sklepienny ma postać guza, zakrywającego miejsca przecięcia się żebier. (EnPWN)

	dekorační žebra. (VoCír67)		
škapulíř	Součást hábitu jak mužského, tak ženského. Pruh látky s otvorem na hlavu, splývající na hábitu vpředu i vzadu obvykle až ke kotníkům. U některých řádů bývá přepásán cingulem, u jiných je volně nad cingulem. (SvLit)	szakplerz, skaplerz	1. Część stroju zakonników wielu reguł; długi prostokątny płat sukna wkładany na habit, najczęściej szerokości klatki piersiowej, długością równy habitowi, niekiedy z doszywanym kapturem (benedyktyni, bonifratrzy, kameduli, kartuzi), przeważnie w kolorze odpowiadającym kolorowi habitu (wyjątek np. cystersi — biały habit, czarny szakplerz). (EnPWN)
štít	Uzavírá v podélné ose střechy otvor do krovu. Objevuje se u jednodušších řádových a vesnických kostelů, stejně jako u většiny chrámů, přestavěných v době baroka. (VoCír67)	szczyt	Arch. trójkątna ściana zamykająca przestrzeń między połączeniami dachu dwuspadowego; także zwieńczenie elewacji budynku lub jego elementów architektonicznych (ryzalitów, portali, otworów okiennych); w architekturze klasycyzmu (greckiej, rzymskiej, renesansowej, klasycystycznej), a także barokowej ma formę trójkąta ograniczonego gzymsami (fronton); szczyt może mieć także wykrój schodkowy (zwłaszcza w gotyku), półowalny, falisty, wolutowy; często zdobiony sterczynami, pilastrami, ślepymi arkadami oraz dekoracją rzeźbiarską. (EnPWN)
štóla	Dlouhý užší pás látky (obvykle ze stejného materiálu jako ornát), který nosí jáhen, kněz anebo biskup při liturgických úkonech. (SvLit)	stula	Część stroju liturgicznego kapłana rzymskokatolickiego; długi ozdobny pas tkaniny zawieszany na szyi. (EnPWN)
tabernákl, tabernákulum,	(v katol. kostelích) Zdobená skříňka	tabernakulum	W kościołach rzymskokatolickich mała,

svatostánek	<p>na oltáři, (od 16. stol.) s ním často spojená; schrána k přechovávání svćených hostií (ASCS)</p> <p>Ozdobná schránka k uchovávání ciboria a monstrance s posvěcenou hostií, užívaná v kat. liturgii. Umisťuje se zpravidla uprostřed oltáře nebo je vedle něj připevněná na stěnu kostela a hoří před ní věčné světlo. [svatostánek] (Uni)</p>		<p>zamykana szafka lub wnęka w murze, przeznaczona do przechowywania konsekrowanej hostii i komunikantów. (EnPWN)</p> <p>Oznacza ozdobną szafkę, wbudowaną w ołtarz, zwykle główny. Służy ona do przechowywania Najśw. Sakramentu. Przed tabernakulum świeci się wieczna lampka, będąca znakiem obecności Chrystusa Pana w Eucharystii. (Mały słownik teo)</p>
tiára	<p>Papežská koruna, původně pokrývka hlavy maloasijských vládců. Má kuželový tvar, původně byla ozdobena jednou zlatou korunou, ve 12. až 14. stoletím přibýly ještě dvě. Triregnum (tři koruny) vyjadřovaly vládu nad třemi říšemi (podsvětí, země a nebe). (VoCír129)</p>	tiara	<p>Uroczyste nakrycie głowy papieża, z 3 koronami symbolizującymi Tróję Świętą i potrójną władzę papieża (arcykapłana, króla i proroka); w VIII i IX w. miała formę wysokiej, białej czapki zakończonej krzyżem, ze zwieszającymi się z tyłu 2 wstęgami; obecna forma pochodzi z baroku; od 1965 nie używana. (EnPWN)</p>
triforium	<p>Úzký chodbovitý ohoz v síle zdi (arkádami otevřený do interiéru chrámu), který ve výšce obíhá loď baziliky nebo katedrály a obvykle je umístěn</p>	triforium, tryforium	<p>Arch. trójdzielne arkadowe okno lub przezrocze; także rząd trójdzielnych ślepych arkadek lub galeria mieszcząca się w grubości muru, otwarta do wnętrza rzędem takich arkadek; triforium umieszczano na ścianie wewnętrznej prezbiterium, nawy głównej</p>

	pod okny hlavní lodi. (VoCír67)		lub poprzecznej, pomiędzy arkadami międzynawowymi a kondygnacją okien; motyw szczególnie charakterystyczny dla sakralnej architektury romańskiej i gotyckiej. (EnPWN)
triumfální (vítězný) oblouk	Mohutná arkáda oddělující presbytář od zbylých částí kostela (jako připomínka vítězství křesťanstvo. V gotice bývalo v horní části oblouku umístěno břevno, na němž stávalo sousoší Kalvárie. (VoCír67)	tęcza, łuk tęczowy, otwór tęczowy	Arch. w kościele katolickim górna część arkady, na styku nawy głównej i prezbiterium, zamknięta łukiem (zwanym tęczowym); od średniowiecza umieszczano w tęczy poziomą belkę (zwaną tęczową), na której ustawiano krucyfiks oraz często figury Matki Bożej i świętych. (EnPWN)
tučný čtvrtek, tučňák	Čtvrtek před masopustní nedělí býval přípravou na masopust. Panovalo přesvědčení, že o „tučný čtvrtek“ má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při síle. (CíRok48)	tlusty czwartek	Ostatni czwartek karnawału, w którym urządza się zabawy i częstuje pączkami. (SJP)
tympanon	Vnitřní plocha plasticky orámovaného nízkého trojúhelníkového nebo obloukového segmentového štítu (umístoval se obvykle nad vchod). Plocha bývala prázdná, anebo ji vyplňoval kamenický zhotovený či štukovaný reliéf, případně malba. (VoCír67)	tympanon, tympan	Arch.: 1. Wewnętrzne pole trójkątnego frontonu, gładkie lub wypełnione rzeźbą, stosowane w architekturze klasycyznej i budowlach nowożytnych. 2. W architekturze romańskiej i gotyckiej półokrągłe lub ostrołukowe pole w górnej części portalu nad nadprożem, zdobione reliefem. (EnPWN)

věčné světlo, věčná lampa	Světlo jež svítí v umělecky zdobené lampě před svatostánkem, kde je uchována Nejsvětější svátost oltární. Původně se ke svícení užívalo olivového oleje, dnes i elektrického světla. (SvLit)	wieczna lampka	Napełniona oliwą lub woskiem pszczelным ma się świecić bez przerwy dniem i nocą przed tabernakulum, w którym przechowuje się Najśw. Sakrament. (MaTeo)
Velikonoce	Vedle Svatodušních svátků nejst. a největší svátky kř. círk. Velikonoční neděle je poč. padesátidenního obd., kt. končí svatodušní nedělí. Podle lat. liturgie zahrnuje oslava V. velikonoční vigilií, svěcení ohně, bohoslužbu slova, křestní bohoslužbu a eucharistii. (Uni)	Wielkanoc	Główne i najstarsze święto chrześcijańskie, doroczna uroczystość upamiętniająca zmartwychwstanie Chrystusa; sam dzień tego święta nazywa się Wielką Niedzielą, ale jest ono kontynuowane w dni następne (oktawa Wielkanocy); okres wielkanocny roku liturgicznego trwa do Zesłania Ducha Świętego. (EnPWN)
Velký pátek	Pátek před Velikonocemi, v křesťanství od 2. st. považován za den ukřižování Krista. (Uni)	Wielki Piątek	Ostatni piątek przed Wielkanocą, święto obchodzone na pamiątkę ukrzyżowania Chrystusa. (SJP)
vikariát, děkanství, děkanát	Církevní správní obvod, část diecéze. (ASCS) (na Moravě) Obvod několika katol. farností podléhající děkanovi, (v Čechách) vikářství. (ASCS)	dekanat, wikariat rejonowy	Jednostka administracyjna w Kościele katolickim składająca się z kilku parafii, zarządzana przez dziekana. (SJP) Dekanatu (czyli wikariat rejonowy). [wikariusz] (EnPWN)
vikář	V církevní nomenklatuře obecně prelát, který zastupuje vyššího hodnostáře. V	wikariusz rejonowy (dziekan)	Koordinator pracy duszpasterskiej w ramach dekanatu (czyli wikariatu rejonowego, na który składa się kilka parafii). (EnPWN)

	Čechách vznikl úřad vikáře v roce 1631, kdy nahradil starší úřad děkana. (VoCír138)		
vimperk	V gotické architektuře trojúhelný štítový útvar nad portály, lomenými i pravoúhlými okny, nad výklenky sanktuárií apod., vyznačený na ploše stěny profilovaným orámováním, někdy ještě s fiálami, kraby a kytkami a členěnými slepými kružbami. (SIPam)	wimperga	W architekturze gotyckiej dekoracyjny trójkątny szczyt, umieszczany w zwieńczeniu portalu lub okna; pole wimpergi zdobiono maswerkiem, krawędzie żabkami, szczyt kwiatonem lub pinaklem. (EnPWN)
výklenková kaple, kaplička	1. Zdrob. ke kaple. 2. Drobná stavba s výklenkem, ve kt. je umístěna soška svatého. (ASCS)	kapliczka	1. Mała kaplica. 2. Mały domek z figurą świętego lub obrazem wewnątrz, stawiany przy drogach lub zawieszany na drzewach. (SJP)
Zelený čtvrtek	Od 12. st. užívané označení pro den před Velkým pátkem, pamětní den konání poslední večeře. (Uni)	Wielki Czwartek	Czwartek Wielkiego Tygodnia, obchodzony przez chrześcijan na pamiątkę Ostatniej Wieczerzy. (SJP)
zpovědnice	(v katol. kostelích) Zařízení sloužící ke zpovídání. (SSJČ)	konfesjonał	Mebel kościelny służący jako miejsce spowiedzi. (EnPWN)
žaltář	Sbírka žalmů; náb. kniha Starého zákona obsahující 150 žalmů. (SSJČ)	psalterz	Księga Starego Testamentu zawierająca 150 psalmów (Księga Psalmów). (EnPWN)
žebro	Kamenný nebo terakotový stavební prvek, tvořící základ žebrové klenby, charakteristický především pro	żebro	Arch. łuk podsklepienny z ciosów kamiennych lub profilowanej cegły, wzmacniający sklepienie i akcentujący dekoracyjne linie przenikania się pól sklepiennych; występuje w

	gotickou architekturu. (VoCír)		romańskich, a zwłaszcza gotyckich sklepieniach krzyżowych, niekiedy w kopałach renesansowych. (EnPWN)
--	--------------------------------------	--	---

5. Závěr

Cílem nynější diplomové práce bylo vytvořit praktický česko-polský výkladový slovník církevní terminologie, který by pomohl překladatelům v základní orientaci v této problematice, tedy nejen v nalezení vhodných překladových ekvivalentů, ale i pochopení kontextu překládaného materiálu. Vytyčený cíl práce byl splněn vytvořením slovníku s více než 220 lexikálními jednotkami, které spadají do široce chápané oblasti církevní terminologie, jedná se o pojmy z oblasti sakrální architektury, hierarchie, liturgických předmětů a oděvů nebo církevních svátků. Potřeba podobného slovníku byla popsána v teoretické části, která mapovala možné překladatelské obtíže pramenící ze špatné dostupnosti zdrojů, etymologické zrádnosti této terminologie nebo jejím odlišným chápáním uvnitř a vně církve. Slovník byl také dostatečně popsán, aby potenciální čtenář pochopil jeho strukturu a mohl z něj v maximálně možné míře čerpat.

6. Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

CROSS, Frank L. *Encyklopedia Kościoła. Tom II, L-Z*. Warszawa: Vocatio, 2004. ISBN 83-7146-111-9.

Encyklopedia katolicka. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1989-2014.

Encyklopedja kościelna: podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego, z licznemi jej dopelnieniami. T. 1, A-Baranek / przy współpracownictwie kilkunastu duchownych i świeckich osób wydana przez Michała Nowodworskiego. Warszawa: [s.n.], 1873.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Praha: Tvorba, 2001. ISBN 80-85386-92-5.

Komárek, Karel. Opracowanie nazewnictwa religijnego w języku czeskim (projekt). In: *Język religijny dawniej i dziś: materiały z konferencji, Gniezno, 3-5 czerwca 2004*. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2005. ISBN 8388176706.

Komárek, Karel. Problemy z językiem religijnym (w środowisku czeskim). In: *Język religijny dawniej i dziś: materiały z konferencji, Gniezno, 15-17 kwietnia 2002*. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2004. ISBN 8388176455.

KOSMAN, Marcell. *Dějiny Polska*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5.

KOWALEVSKI, Marian. *Mały słownik teologiczny*. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1960.

LOTKO, Edvard. *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník*. Olomouc: Votobia, 1992.

ŠIDLOVSKÝ, Evermod Gejza. *Svět Liturgie: slovník základní církevní terminologie*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-12-4.

Universum: všeobecná encyklopedie. Praha: Odeon, 2002. ISBN 8020711139.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje aneb Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. České Budějovice: Dona, 2005. ISBN 80-7322-075-x.

VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev: průvodce českou historií*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-441-9.

Internetové zdroje

Akademický slovník cizích slov [online]. © 2008-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:
<http://prirucka.ujc.cas.cz>.

Encyklopedia PWN [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:
<http://encyklopedia.pwn.pl>.

Internetová jazyková příručka [online]. © 2008-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:
<http://prirucka.ujc.cas.cz>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. © 2011 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:
<http://ssjc.ujc.cas.cz>

Słownik języka polskiego [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z:
<http://sjp.pwn.pl>.

Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl>.

7. Seznam zkratk

ASCS – *Akademický slovník cizích slov* [online]. © 2008-2017 [cit. 2017-04-05].

Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.

CíRok – VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje aneb Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. České Budějovice: Dona, 2005. ISBN 80-7322-075-x.

EncKa – *Encyklopedia katolicka*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1989-2014.

EnPWN – *Encyklopedia PWN* [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://encyklopedia.pwn.pl>

IJP – *Internetová jazyková příručka* [online]. © 2008-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.

MaTeo – KOWALEVSKI, Marian. *Mały słownik teologiczny*. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1960.

SJP – *Słownik języka polskiego* [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl>.

SJPDo – *Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego* [online]. © 1997-2017 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl>.

SIPam – HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Praha: Tvorba, 2001. ISBN 80-85386-92-5.

SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. © 2011 [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz>

SvLit – ŠIDLOVSKÝ, Evermod Gejza. *Svět Liturgie: slovník základní církevní terminologie*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahové, 1991. ISBN 80-85245-12-4.

Uni – *Universum: všeobecná encyklopedie*. Praha: Odeon, 2002. ISBN 8020711139.

VoCír – VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev: průvodce českou historií*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-441-9.

Anotace

Cílem této diplomové práce bylo vytvořit česko-polský slovník církevní terminologie. Slovník by měl být maximálně praktický při překladatelské praxi, tudíž obsahuje více než 220 pojmů z nejrůznějších oblastí včetně architektonických prvků sakrálních staveb, popisu církevní hierarchie nebo liturgických předmětů a oděvů. V teoretické části je čtenářům přiblíženo téma česko-polského překladu církevní terminologie, tedy jeho specifika, omezené možnosti při práci se zdroji v českém jazyce nebo je upozorněno na zrádná slova.

klíčová slova: terminologie, církevní terminologie, náboženská terminologie, česko-polský překlad, polsko-český překlad

Abstract

The aim of the thesis was to create a Czech-Polish dictionary covering the church terminology. The dictionary should be as applicable for translation as possible, hence it contains more than 220 terms from various fields, such as architectonic elements of religious buildings, church hierarchy or liturgical objects and vestments. The theoretical part deals with the question of Czech-Polish translation of the church terminology, its specifics and limitations concerning sources in the Czech language. Special attention is paid to tricky terms.

key words: terminology, church terminology, religious terminology, Czech-Polish translation, Polish-Czech translation

Streszczenie

Celem niniejszej pracy dyplomowej było stworzenie czesko-polskiego słownika terminologii kościelnej. Słownik powinien służyć praktycznemu tłumaczeniu, zawiera on ponad 220 pojęć ze szerokiego zakresu tematycznego łącznie z elementami architektonicznymi budowli sakralnych, opisu hierarchii Kościoła lub odzieży i przedmiotów liturgicznych. W teoretycznej części czytelnik zapozna się z tematem czesko-polskiego tłumaczenia terminologii kościelnej, zatem z jej specyfikami albo

ograniczonymi możliwościami pracy z czeskimi źródłami. Zwrócono też uwagę na złudne odpowiedniki.

słowa kluczowe: terminologia, terminologia kościelna, terminologia religijna, tłumaczenie czesko-polskie, tłumaczenie polsko-czeskie